

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1891. Första Kammaren. N:o 28.

Fredagen den 1 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 2.30 e. m.; och dess förhandlingar leddes af herr vice talmannen.

Justerades ett protokollsutdrag för den 29 och 30 sistlidne april.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran lagtskottets under gårdagen bordlagda utlåtanden n:is 37—40 äfvensom Första Kammarens tillfälliga utskotts samma dag bordlagda utlåtanden n:is 10 och 11; hvarefter på framställning af herr vice talmannen beslöts, att dessa ärenden skulle uppföras sist å föredragningslistan till nästa sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 2.35 e. m.

In fidem
A. von Krusenstjerna.

Lördagen den 2 maj, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 25 sistlidne april.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande bevillningsutskottets den 25 och 27 nästlidne april bordlagda betänkande n:o 13, angående hvitbetssockertillverkningsafgiften.

1 punkten.

Utskottets hemställan bifölls.

2 punkten.

Höjning af
hvitbetssocker-
tillverknings-
afgiften m. m.

Herr Anderson, Albert: Då 1869 års Riksdag beslöt att införa skatt på hvitbetssockertillverkningen, var detta påkalladt af den då liksom nu ganska höga införselstullen på utländskt råsocker. Hvitbetssockertillverkningen var likväl då ännu, åtminstone hvad angick dess bedrivande i större skala, en ny näring, och Riksdagen ansåg sig därför vid skattens påläggande böra tillvägagå med största försigtighet. Sålunda lemnades tillverkningen skattefri till år 1873, och derpå inträdde skatten med efter hand ökade satser i jembredd med den utveckling, som man antog näringen böra komma att förete. För treårsperioden 1873—1876 bestämdes nemligen skatten till $\frac{1}{5}$ af tullen å utländskt råsocker, för nästa treårsperiod 1876—1879 till $\frac{2}{5}$ af samma tull, för de följande tre åren 1879—1882 till $\frac{3}{5}$, och för tiden efter 1882 till $\frac{4}{5}$ af råsockertullen. Säsom beräkningsgrund antogs tillika, att hvitbetorna skulle lemna $6\frac{1}{4}$ procent i sockerutbyte.

Näringen utvecklades emellertid icke så hastigt som Riksdagen år 1869 hade antagit. År 1878 utgjorde skatten endast omkring 40,000 kronor och i anledning af väckt motion beslöt därför 1879 års Riksdag, att skatten skulle under den instundande treårsperioden bibehållas vid sitt dåvarande belopp, $\frac{2}{5}$ af råsockertullen. Då näringen ej heller under de närmast följande åren företedde någon synnerligen stor utveckling, beslöt 1882 års Riksdag, att skatten skulle tills vidare förblifva densamma, nemligen $\frac{2}{5}$ af tullen å råsocker.

Jag nämnde nyss, att säsom beräkningsgrund för skatten bestämdes, att råsockerutbytet skulle antagas utgöra $6\frac{1}{4}$ procent. Detta öfverensstämde också ganska noga med det verkliga förhållandet under de fem åren närmast före 1869. Då utgjorde nemligen medeltalet af råsockerutbytet 6,46 procent. Ett år nedgick utbytet till och med till 5,8 procent och ett annat år till 6 procent. Men sedermera har ut-

bytesprocenten småningom och på de senare åren ganska väsentligt stigit. Anledningen härtill torde vara, att man infört fullkomligare arbetsmetoder, och må hända har äfven en omsorgsfullare odling af hvitbetorna bidragit att höja deras sockerhalt. Under femårsperioden 1868—1872 utgjorde sålunda råsockerutbytet 6,9 procent, under perioden 1873—1877 7,2 procent, under perioden 1878—1882 7,6 procent, och under perioden 1883—1888 9,3 procent. Särskildt anmärkningsvärdt är att, såsom synes af bevillningsutskottets betänkande, råsockerutbytet under de fyra sista åren, för hvilka resultatet är känt, visat en medelsiffra af 10,6 procent.

Derigenom att man sålunda kunnat uttaga en vida högre procent socker ur hvitbetorna, än som antogs vid skattens påläggande, har i sjelfva verket en ganska betydlig skattelindring kommit näringen till godo. Jag har nu i min motion föreslagit, att man skulle, med fortsatt beräkning af detta låga sockerutbyte, höja skatten till hälften af grällande tullsats för utländskt råsocker, men jag hade lika väl kunnat föreslå, att näringen skulle fortfarande få betala en skatt af blott $\frac{2}{5}$ af råsockertullen, men sockerutbytet beräknas till 7,8 procent. Derigenom hade man åstadkommit en lika stor förhöjning i skattesatsen som genom att bifalla mitt förslag att höja skatten till hälften af råsockertullen. Att höja beräkningen af utbytesprocenten till 7,8 vore ock desto mindre farligt, som man inhemtar af bevillningsutskottets betänkande sid. 5, att från år 1882 till närvarande tid utbytet icke något är understigit denna siffra.

Såsom framgår af utskottets utlåtande, har hvitbetssockertillverkningen på senare år betydligt utvecklats. Under tiden från den 1 september 1890 till den 1 april 1891 afverkades sålunda icke mindre än 212,071 ton betor, och skatten till staten utgjorde för samma tid nära 1,250,000 kronor. Enligt hvad betänkandet vidare upplyser, har afverkningen egt rum vid sex fabriker, hvilka för närvarande äro i verksamhet, men att ytterligare tre fabriker äro under anläggning och komma att börja sin verksamhet i höst. Det är sålunda gifvet, att hvitbetssockertillverkningen skall visa en betydlig stegring äfven under det kommande tillverkningsåret.

Af en vid betänkandet fogad reservation af herr Johan Johansson i Noraskog finner man, att då råsockerutbytet varit så stort som medeltalet för de sista fyra åren eller 10,6 procent, det skydd, som denna näring åtnjutit, i verkligheten utgjort 17,96 öre per kilogram samt att för närvarande, när tullen på utländskt råsocker är 23,5 öre per kilogram, tillverkningsafgiften för hvitbetssockertillverkningen i sjelfva verket utgjort endast 5,54 öre per kilogram. Nu har utskottet sagt, att det emellertid icke finnes något skäl att vid denna riksdag höja tillverkningskatten, enär, om tullkomiténs förslag att sänka införselstullen å utländskt råsocker antages, det skydd, som hvitbetssockertillverkningen för närvarande åtnjuter, kommer att minskas. Om råsockertullen, såsom komitéen föreslagit, sänkes till 18 öre per kilogram, kommer visserligen skyddet att nedgå till 13,75 öre per kilogram och skatten att belöpa sig till 4,25 öre per kilogram, men äfven om den föreslagna tullnedsättningen bifalles, blifver det skydd, som tillgodokommer hvitbetssockertillverkningen, allt för stort.

Höjning af
hvitbetssocker-
tillverknings-
afgiften m. m.
(Forts.)

Höjning af
hvitbetssocker-
tillverknings-
afgiften m. m.
(Forts.)

Socketutbytesprocenten för tillverkningsåret 1890—1891 är ännu icke känd, och det kan ju hända, att den icke kommer att visa så hög siffra som medeltalssiffran för de sista fyra åren, men om man antager, att utbytet uppgått till samma procent som för de nämnda åren samt vidare beräknar, att hvitbetssockertillverkningen beskattats efter det verkliga utbytet och till samma belopp som den nu gällande tullsatsen å utländskt råsocker, skulle tillverkningsafgiften för tiden 1 september 1890—1 april 1891 uppgått till nära 5,300,000 kronor, i stället för att fabrikationen i verkligheten för samma tid fått betala icke fullt 1,250,000 kronor. Skillnaden mellan dessa båda belopp utgör mer än 4,000,000 kronor, och härtill uppgår således det skydd, som tillverkningen åtnjutit under sista året.

Alla sockerfabriker här i landet hafva emellertid icke arbetat under lika gynsamma förhållanden. Här i Stockholm hafva vi flera sockerraffinaderier, och jag har fått del af styrelsens och revisorernas berättelser för år 1890 beträffande ett af dessa etablissement. I båda berättelserna framhålles, att affären icke gått bra, och styrelsen säger, att orsaken härtill hufvudsakligen varit, »att de skånska sockerbruken, i följd af den låga skatten å inhemskt hvitbetssocker, bjudit sådan konkurrens, att vi, för att vinna afsättning för vår tillverkning, i vissa fall måst antaga lägre försäljningspriser». I revisionsberättelsen säges likaledes: »Hufvudsakliga orsaken till 1890 års dåliga resultat anse revisorerna vara att söka uti den allt mera växande konkurrensen från de gynnade skånska hvitbetssockerfabrikernas sida, som endast erlagga en del af den redan i sig sjelf låga hvitbetsskatt, som ifrån början varit ämnad att slutligen å dem tillämpas i sin helhet».

Utskottet har, såsom herrarne funnit, afstyrkt min motion om förhöjning af hvitbetssockerskatten från $\frac{2}{5}$ till $\frac{1}{2}$ af råsockertullen. 1891 års bevillningsutskott har således icke fasthållit den vackra grundsats, som uttalades af bevillningsutskottet vid 1888 års riksdag, att nemligen skyddssystemets mål vore att i lika mån skydda alla näringar. Lika med bevillningsutskottet är jag för min del lifligt intresserad af hvitbetssockertillverkningens utveckling och jag önskar denna näring all framgång, men jag anser, att man bör ihågkomma den gamla sanningen, att man icke får visa allt för stor svaghet för de snälla barnen, ty man kan då lätt skämma bort dem och man gör dessutom syskonen orätt.

På grund af hvad jag anförut yrkar jag bifall till första punkten i min motion, »att tillverkningsafgiften för hvitbetssocker från och med den 1 nästkommande september höjes till hälften af gällande tullsats för utländskt råsocker af mörkare färg än n:o 18 af den i världshandeln antagna holländska standard»; hvarjemte jag äfven får yrka bifall till det af utskottet framlagda skrivelseförslaget.

Herr Cavalli: Det är rätt egendomligt, att bedrifvandet af åtskilliga industrigrenar skall vara förenadt med stora vanskligheter, vare sig det ekonomiska resultatet af rörelsen utfaller mycket fördelaktigt eller mycket ofördelaktigt. Vanskligheterna i det senare fallet behöfver jag icke angifva, men i det förra kunde man tänka sig, att industriddkaren skulle vandra på rosor. Så är dock icke förhållandet.

Ganska snart höras rop. Det måtte vara något fel i lagstiftningen, då den eller den industrien lemnar så betydlig vinst; det är skäl att tillse, huru vida icke någon skatt bör påläggas denna industri.

För min del tillhör jag ej dem, som deltaga i dessa rop. Tvärt om gläder jag mig, när en industri blomstrar, och jag förmenar, att om annan anledning dertill finnes än att den hvilar på solida ekonomiska grunder och skötes med skicklighet, det skydd, som möjligen kommer den till del från lagstiftarens sida, är på sin plats. Det är emellertid ett faktum, att antalet af de industrigrenar, som i vårt land kunna med fördel bedrivas, icke är stort, och man har all anledning önska, att detta antal måtte i väsentlig mån ökas. För att detta skall kunna ske, fordras det framför allt, att industrien får i lugn och ro utveckla sig utan att varda underkastad stora växlingar särskildt i fråga om dess beskattning.

Den industri, hvarom här är fråga, har först under fem, sex af de senare åren tagit någon fart och lemnat goda resultat. Kan det då vara anledning att *genast* höja den industrien påhvilande accisen? Ett jakande svar af Riksdagen på denna fråga är — jag vågar påstå det — ett hot, rigtadt mot hvarje näring, som går väl, det varder en faktor, med hvilken man måste räkna, då det gäller att nedlägga penningar i nya industriella företag i landet och då det gäller att här påbörja nya industrigrenar.

Det finnes dock en gräns, öfver hvilken anspråket på skydd icke får sträcka sig, och motionären har antydt, att denna gräns skulle nu vara uppnådd, må hända öfverskriden af ifrågavarande industri. Jag ber honom om ursäkt, att jag för en sådan uppfattning fordrar bevis, och sådana har han icke presterat hvarken i motionen eller i det anförande, hvori han nyss försvarade densamma. Väl har han i motionen sagt, att »det icke bör finnas något tvifvel om, att hvitbetssocker-tillverkningen både tål och bör åläggas en högre beskattning än den nu gällande, och afgifvens höjning med ytterligare en tiondedel af råsockertullen, eller från två femtedelar till hälften af denna tullsats, kan med all säkerhet utan skada för näringen när som helst beslutas», men detta är ett påstående, icke något bevis. Det är för öfrigt att befara, att de höga vinstsiffror, som resultatet af denna näring visat under de senare åren, icke blifva bestående. Väderleken har under dessa år varit synnerligen förmånlig för hvitbetsodlingar, och detta förhållande kan icke vara konstant. Faktum är, att den senast afslutade afverkningsperioden icke lemnat så särdeles goda resultat, och de nya fabriker, som började sin verksamhet förra hösten, hafva icke några stora skäl att vara belättna. Vidare är att märka, att den korta tid, hvarunder, och det forcerade sätt, hvarpå denna fabriksverksamhet måste bedrivas, förorsaka, att arbetslönerna under nu rådande rörelse i arbetslagren säkerligen komma att ej obetydligt stiga.

Äfven om de äldre sockerfabrikerna under några år arbetat under jemförelsevis gynsamma vilkor, existera de dock, såsom jag visat, under så ovissa förhållanden, att de kräfvat allt det lugn, som kan dem beredas. Då detta gäller om de fabriker, som varit i verksamhet under flera år, huru skall det då ställa sig för dem, som ännu ej börjat sin verksamhet? Det är känt, att tre fabriker för hvitbetssockertill-

*Höjning af
hvitbetssocker-
tillverknings-
afgiften m. m.*
(Forts.)

Höjning af
hvitbetssocker-
tillverknings-
avgiften m. m.
(Forts.)

verkning äro under anläggning i Malmöhus län, och af Riksdagens för några dagar sedan lemnade bifall till Kongl. Maj:ts proposition att åt Helsingborgs sockerfabriksaktiebolag upplåta byggnadsplats i Engelholms kronoplantering torde följa, att en sådan fabrik snart anlägges i Kristianstads län. Af en i tidningarna nyligen synlig notis har man inhemtat, att intresset för hvitbetsodlingen är mycket starkt i Vadstena-trakten, och äfven på Gotland har frågan om odling af hvitbetor länge stått på dagordningen. Skulle Riksdagen nu besluta den föreslagna höjningen af accisen, vore detta att med ett slag göra slut på hvarje förhoppning att få hvitbetsodling till stånd i någon annan del af landet än i Skåne. Jag kan väl förstå den afsigten att bereda staten ökade inkomster *på samma gång* skydd beredes åt en näring, men afsigten att bereda staten inkomster och *just derigenom* skada eller möjligen tillintetgöra en näring, den är alltid svår att förstå, i synnerhet då de ökade inkomsterna icke af något statsbehof för tillfället påkallas.

Frågan om hvitbetssockeraccisens förhöjning hvarken får eller kan bedömas uteslutande från industriens synpunkt; den sammanhänger också på det närmaste med landtbrukets intresse. Då denna fråga senast förevar i riksdagen, yttrade den då varande motionären, den samme som nu, vid diskussionen här i kammaren följande:

»Man säger, att denna ringa beskattning ändock är berättigad därför att den är till fördel icke allenast för hvitbetssockerfabrikerna utan äfven för jordbruket. — Men jag vill fästa uppmärksamheten på, att här äro jordbrukarne producenter och hvitbetssockerfabrikerna konsumenter. De båda stå i förhållande till hvarandra såsom säljare och köpare och priset på varan kommer här liksom i andra fall att bero på tillgång och efterfrågan.»

Jag vill ej tvista med motionären, huru vida denna hans uppfattning alltid är teoretiskt riktig, men säkert är, att den, hänförd till detta praktiska fall, slår mycket illa ut. Det förhåller sig nemligen så, att hvitbetssockerfabrikerna för hvarje tillverkningsperiod eller s. k. kampanj gemensamt bestämma det pris, de komma att betala för betorna. Det finnes således i sjelfva verket blott *en* köpare af varan och säljarne få nöja sig med hvad *han* betalar. Men äfven om det icke förhölle sig på detta sätt, utan tillverkarne sins emellan konkurrerade i sina inköp af betor, skulle detta, med undantag allenast för det fall att två fabriker äro belägna i hvarandras omedelbara granskap, föga båta landtbruket. Hvitbetan tål i följd af sitt förhållande till tyngden relativt låga pris, 1 krona 85 öre à 2 kronor 10 öre för 100 kilogram, icke någon nämnvärd fraktkostnad. Följden häraf blir den, att hvitbetsodlarne icke kunna afsätta varan annorstädes än i sin egen trakt, och att, om t. ex. fabriken i Helsingborg betalade högre pris än fabriken vid Malmö, landtbrukarne i malmötrakten detta oakadt icke kunde med fördel försälja sina hvitbetor till fabriken i Helsingborg. Producenterna äro således helt och hållet beroende af konsumenterna, och det slag, som genom en höjning af accisen rigtas mot denna industri, skulle därför kunna i betydlig mån af industriidkarne öfverföras på landtbrukarne, och jag vädjar till kammarens ledamöter, om de anse landtbrukets ställning så lysande, att man bör försämr

densamma. En landtbrukare, till hvilken jag hänvänt mig för erhållandet af upplysningar angående hvitbetsodlingen, sade, då han meddelade sitt svar, bland annat följande: »Om priset på hvitbetor skulle sjunka t. ex. till följd af en höjning af accisen, blir det på sina ställen icke lönande att odla hvitbetor». Han förstod således mycket väl, att en höjning af tillverkningsafgiften skulle till en del drabba honom. Men, säger man, en åtgärd kan dock landtbrukaren vidtaga emot sockerfabrikerna; man antyder, att han kan upphöra att odla hvitbetor. Detta kan väl låta säga sig, men jag undrar, huru vida det kan utföras, om man betänker, att omkring 12,000 tunnland jord numera årligen användas för hvitbetsodling, och att ej obetydliga kostnader blifvit nedlagda för anskaffande af särskildt för denna odling erforderliga inventarier m. m. Jemväl landtbruket i de trakter, der odlingen bedrifves, har således behof af lugn och ro; och jag räknar särskildt i denna kammare med de tänkesätt, som här råda, på att man väl betänker sig, innan man rubbar det skydd, hvilket är gemensamt för landtbruket och industrien.

I denna fråga måste man dessutom egna uppmärksamhet åt ännu en omständighet. Under en del af året, och just den del, då tillgången på jordbruksarbete är knapp, sysselsätter hvitbetsodlingen ett betydande antal personer. I följd häraf och då hvitbetan kräver vida mera skötsel än öfriga jordbruksalster, som här produceras, skapar dess odling betydliga inkomster åt ett stort antal arbetare, och deribland sådana, som till följd af ålder eller andra orsaker icke äro nog kraftiga för ett tyngre arbete.

Vi finna således, att industriidkarnes, landtbrukarnes och arbetarnes gemensamma intresse kräver, att denna näring icke tillfogas skada. Men ej nog härmed. Accisen står i direkt förhållande till tullen å utländskt råsocker, och en sänkning af sockertullen vore således att minska det skydd, som den inhemska hvitbetssockertillverkningen åtnjuter. Af tullkomiténs nyligen utdelade betänkande finner man, att komitén föreslagit en sänkning af den tullsats å utländskt råsocker, hvarefter hvitbetssockeraccisen beräknas, från 23,5 öre till 18 öre per kilogram. Vid sådant förhållande synes försigtigheten bjuda, att man med pröfningen af förslag om accisens höjning låter anstå till den tid, då Riksdagen har att pröfva förslaget om råsockertullens belopp, och det är desto större anledning att göra detta uppskof, som pröfningen af tullkomiténs förslag torde komma att ske redan vid nästa riksdag. Af denna anledning finner jag således tidpunkten för motionens framställande icke vara fullt lyckligt vald.

Men jag har en ytterligare och ännu mer allvarlig anmärkning att framställa mot motionärens förslag, och jag tillåter mig anhålla om kammarens uppmärksamhet för densamma. Motionären har föreslagit, att Riksdagen skall först höja skatten å hvitbetssockertillverkningen och derefter hos Kongl. Maj:t anhålla, att en undersökning måtte verkställas angående den beskattning, som lämpligen må kunna tillverkningen åläggas. Detta är åtminstone ett fullkomligt nytt förfaringsätt, men jag bestrider, att det är riktigt. Vanligen förfäres på det sätt, att man först låter verkställa den undersökning, som anses behöflig, och derefter beslutar om skattens storlek. Detta förfarings-

Höjning af
hvitbetssocker-
tillverknings-
afgiften m. m.
(Forts.)

Höjning af hvitbetssocker-tillverknings-afgiften m. m. Höjning af sätt har utskottet föreslagit, och jag finner det afgjort ega företräde framför det af motionären föreslagna.

På de skäl jag anført får jag yrka bifall till utskottets förslag.

(Forts.)

Herr Reuterswärd: Jag begärde ordet näst efter det den förste ärade talaren uppträdt egentligen för att få säga honom och kammaren, att jag åtminstone bibehållit samma vackra grundsatser om skydd åt alla näringar, som jag hyst i alla tider. Den ärade talaren tycktes antaga, att det nuvarande bevillningsutskottets ledamöter från Första Kammaren ändrat åsigt, men jag kan försäkra att, så vidt jag erfarit, detta icke är förhållandet. Skälet, hvarför icke denna fråga blifvit så behandlad som den ärade talaren önskat, är helt enkelt det, att inom utskottet så många olika meningar yppades om sättet att lösa frågan. Jag för min del ansåg det viktigaste vara att få Riksdagen att gå in på en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t för att åtminstone för framtiden få frågan fullt på det klara, hvilket icke inom utskottet kunde utredas. Der yrkades nemligen från ett håll, att motionen i sin helhet skulle afslås. Det yrkades från annat håll, att man skulle antaga första delen af herr Albert Andersons motion. Vidare yrkades, att man borde afslå första punkten, men antaga herr Andersons skrifvelseförslag, och slutligen kom från några af ledamöterna förslaget att antaga ett så beskaffadt skrifvelseförslag, som majoriteten slutligen kunde förena sig om. Jag ber äfven att få bekänna, att jag gick upp i utskottet den dagen i öfvertygelsen, att det viktigaste vore att antaga herr Albert Andersons förslag, men jag fruktade, som sagdt, att sjelfva hufvudfrågan derigenom skulle gå förlorad, ty det är intet annat, som skiljer oss åt, än att somliga vilja ett år förr komma åt denna tiondedel i stället för att, såsom jag hoppas, efter fullständig utredning få hela frågan framlagd inför Riksdagen. Min öfvertygelse är, att ifrågasvarande fabriker mycket väl bära den ökade skatten och att det således icke är synnerligen stor fara att vid denna riksdag besluta härom, men det är dock icke så viktigt att nu deröfver bestämma, så att icke skrifvelseförslaget bör ega företräde.

Det återopades här af den ärade motionären ett förhållande, som också gjorde, att jag ansåg alldeles nödvändigt att Riksdagen vidtog någon åtgärd för att ordna denna viktiga angelägenhet. Vi veta att det finnes åtskilliga fabriker, hvilka uteslutande raffinera kolonialråsocker, och andra som arbeta dels med kolonialråsocker och dels med sockerbetor, samt slutligen andra, som arbeta uteslutande med betsocker. Det är då klart att, från statens synpunkt sedt och då staten af sockertullen har en inkomst af cirka elfva millioner kronor, det är ofantligt viktigt att denna beskattning faller så jemnt som möjligt, vare sig den ene begagnar kolonialsocker eller den andre hvitbetssocker. Det nämndes af motionären, att ett större sockerraffinaderi, nemligen Tanto sockerbruk, som raffinerar kolonialsocker, under de sista åren gjort betydliga förluster. Jag är i tillfälle att konstatera detta och jag har skaffat mig både styrelsens och revisorernas berättelser för de sista åren. Jag vill här icke nämna hvad denna fabrik under sista året förlorat, men summan är högst betydlig. Särskildt nämnes orsaken vara den svåra konkurrensen med hvitbetssockerfabrikerna, ty det är ju

en stor skillnad, sedt från dessa fabrikanternas intressen och från statens sida, att den ene får råvaran för två femtedelar af tullen, då den andre får betala den fullt. En sådan konkurrens är omöjlig. Det torde vara statsmagternas pligt att afhjelpa dessa oegentligheter, så mycket mer som det gäller statens egen pung. Här gäller det millioner.

*Höjning af
hvitbetssocker-
tillverknings-
afgiften m. m.
(Forts.)*

Hvad jag velat lägga på kammarens minne är i synnerhet — herrarne må gerna behålla första punkten i herr Andersons motion — att herrarne taga utskottets förslag till skrivelse. Det ena gäller att status quo skall räcka ännu ett år eller icke, men det andra gäller att få till stånd den undersökning, som innefattas i utskottets förslag och som är långt vidsträcktare än den motionären föreslagit. — Jag skall för närvarande icke göra något yrkande.

Herr Olsson: Då jag har någon faktisk kännedom om denna industri, hoppas jag kammaren ursäktar, att jag begärt ordet. Den förste ärade talaren yttrade, att han väckt sin motion af intresse för denna näring, af intresse för hvitbetsodlingen och af intresse för sockerfabrikationen. Jag ber att få säga att, fastän jag är delegare i en fabrik för tillverkning af hvitbetssocker och såsom jordbrukare odlar hvitbetor, det likväl icke är dessa omständigheter, som framkallat mitt yttrande, utan det är med fäst afseende på den stora vikt, denna industri har för vårt land, som jag begärt ordet.

Man har här sagt, att de senaste åren afkastningen varit så betydligt större än i början. Detta är mycket sant, och jag ber att få konstatera, hvad ock uttalats i utskottets betänkande och hvilket torde vara känt för de fleste, att det är, väderleksförhållandena undantagna, hufvudsakligen af två skäl hvitbetssockertillverkningen gått framåt. Det ena är, att sjelfva hvitbetsodlingen så betydligt utvecklat sig icke blott i afseende på jordens skötsel, utan kanske ännu mera hvad sjelfva utsädet beträffar. Som vi veta, beror afkastningen af jorden i så väsentlig mån af utsädet, och detta är i allra högsta grad fallet med hvitbetsodlingen. Man har under den sista tiden fått bättre frön. Man har tillgodogjort sig alla försök i detta afseende. Af det förbättrade utsädet har uppstått ett mera rikligt sockerutbyte. Det andra skälet, hvarför denna industri så utvecklats, är det rent tekniska. Man har efter ganska många års erfarenhet, synnerligen i Frankrike och Tyskland, kommit derhän, att man fått sådana maskiner, som taga ut en större sockermassa af betan än förut kunnat ske. Denna utveckling på det rent tekniska området är, så vidt jag förstår, i andra rummet af den allra största betydelse.

Man har vidare sagt, att hvad denna industri angår, så skulle man beskatta den så att landet icke lede förlust, och en reservant har framhållit hvad statskassan skulle lida af denna industris utveckling. I det afseendet får jag erkänna, att jag icke förstår huru man kan resonera så. Jag kan icke fatta huru man kan tro, att det skulle vara förlust för statskassan i den meningen att det också blefve förlust för landet. Det är sant, att statskassan får mindre tullinkomst för socker, men det är långt ifrån dermed bevisadt att samtidigt skulle uppstå förlust för landet i nationalekonomiskt hänseende. Det bör väl vara en sträfvan för hvarje land att komma derhän, särskildt med fäst af-

Höjning af
hvitbetssocker-
tillverknings-
afgiften m. m.
(Forts.)

seende på landets industri, att tillgodogöra sig sina resurser, så att det kan fylla sitt eget behof. I samma mån landet kan fylla sitt eget behof genom sin industri och sitt åkerbruk, i samma mån, förmodar jag, måste man anse landet starkt och kraftigt nog att kunna bära sina utgifter, som det i alla fall måste bestrida. Den åsigten, att det innebär en förlust för landet att en minskad inkomst uppkommer för statskassan, är således enligt mitt förmenande ett fullständigt misstag. Men när man vill utveckla denna industri och vill den väl och att den skall på sådant sätt blomstra, att den verkligen blir till fördel för landet, hvad har man då att göra? Jag ber att få på grund af den kändedom jag eger härom säga att, för det första, det är förenadt med mycket stora kostnader för jordbrukaren att börja och fortsätta med hvitbetsodling. Jag tror, att denna icke kan utveckla sig utan att hvitbetsodlingen kommer i cirkulation med de öfriga sädesslagen, hvar-till fordras ett stort förlagskapital. Det är med hvitbetsodlingen som med många andra företag, att den, som har kapital, kan våga den, men icke den, som ej har sådant kapital, äfven om han har för odlingen passande jord. Det behöfves större dragarestyrkor, mera gödning, mera folk för skötseln och en hel del annat, som står i sammanhang med betodlingen och måste bekostas, om odlingen skall hafva någon framgång. Härtill åtgår icke obetydligt af penningar, och anskaffandet deraf är icke så lätt som man föreställer sig.

Hvad sjelfva fabrikationen af sockret angår, så är min öfvertygelse, att anledningen hvarför denna industri så ökats just är att söka i 1882 års riksdagsbeslut. Jag var med år 1869, när hvitbetssockertillverkningsafgiften bestämdes. Man var då ense om, att man skulle gå mycket försigtigt till väga, hvarför den indelades i femtedelar med vissa perioder. Men man fann efter någon tid, att hvitbetsodlingen icke gått så bra som man väntat. Man hade fruktat, att det icke vore klart huru det skulle gå med sjelfva beskattningen. Afkastningen hade hittills varit medelmåttig och visst icke så stor som den på senare tider, med fäst afseende på bättre frön och bättre maskiner, varit. Nu, sedan industrien kraftigare börjat utveckla sig och inkomsten betydligt stigit för sockerbruken, så kan jag villigt medgifva, att hvitbetssockerfabrikerna hafva kanske för stor inkomst, åtminstone så stor, att den tål vid någon jemkning, men hvad beträffar orsaken till dessa högre inkomster, så har denna varit icke blott förbättrade utsäde, förbättrade maskiner och bättre jordbruk, utan i ännu högre grad den gynsamma väderlek vi haft under tre på hvarandra följande år. Jag ber att få nämna, att väderleken har ett så stort inflytande på icke blott sjelfva betans storlek, när den växer, utan äfven på sockerhalten, att den spelar den största roll och att väderleksförhållandet måste ställas i främsta rummet. Nu har åren 1887, 1888 och 1889 väderleken varit den mest gynsamma. Vi hafva haft somrar och passande väder för utsädet och skörden. Detta har gjort, att sockerhalten, såsom också synes af rapporterna till Kongl. Maj:t, blifvit större än förut. Detta är visserligen en faktor, som bör tagas med i beräkningen icke blott då man skall bedöma, hvad landets sockerbruk tåla att betala i skatt, utan äfven, då fråga är om hvad bruken kunna beräkna för afkastning. Hade den ärade motionären endast föreslagit förhöjning af skatten

med en tiondedel, skulle jag derom icke haft något att säga. Hade han också endast föreslagit skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning af frågan, så hade jag icke heller sagt något deremot, ty just emedan jag tror, att denna näring och denna industri är för jordbruket af den största betydighet, så tror jag, att man bör behandla den med den största omsorg. Det är icke utan betydelse, om sockerbruken tillverka hälften eller till och med endast en tredje- eller fjerdedel af det socker, som konsumeras här i landet. Det betyder tvärt om mycket i nationalekonomiskt hänseende. Men då motionären har framlagt båda förslagen, dels att höja skatten med en femtedel och dels om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående utredning af frågan, så tror jag nästan, att man kan säga, att förslaget kanske är olämpligt. Vill man å ena sidan, att Kongl. Maj:t skall utreda frågan af rent intresse för industrien, hvarför icke då vänta att besluta om skatten? Anser man sig deremot kunna höja skatten utan utredning, då är det svårt att säga hvartill utredning skall tjena. Det är med fäst afseende på dessa förhållanden som jag tror, att Riksdagen handlade klokast, om den för närvarande endast beslöte beträffande skrifvelsen till Kongl. Maj:t, och sedan Kongl. Maj:t låtit utreda frågan och man sett den från olika sidor och funnit icke blott hvad afkastningen är under gynsamma förhållanden, utan äfven under mindre gynsamma förhållanden, hvilka också måste tagas med i räkningen, kan Riksdagen besluta hvad den vill och finner enligt med landets sanna fördel i afseende på så väl jordbruket som statskassans inkomster. Jag anser det klokaste vara att bifalla hvad utskottet föreslagit i den föredragna punkten.

Friherre Barnekow: Vid behandlingen af denna fråga i utskottet var det, såsom en föregående talare redan nämnt, många olika meningar, och just därför att meningarna voro så delade, kom man till det beslutet, att man skulle skriva till Kongl. Maj:t med begäran om utredning. Inom utskottet gjorde sig i allmänhet den åsigt gällande, att denna industri vore så beskaffad, att den tålde vid en skatteförhöjning, men man kom icke på det klara med sättet härför. Man läste tullkomiténs förslag, der sockertullen ifrågasatts att nedsättas. Det kan icke hända, sade andra, att sockertullen blir nedsatt. Jag är icke alldeles af den meningen, emedan jag tror — det är ju dock endast en tanke hos mig — att påtryckningarna för att få tullnedsättningen nästa riksdag blifva så starka, att Riksdagen måste i någon mån tillmötesgå dessa. Hvad kunna vi då ena oss om? Kanske det blir just sockertullen. Blifva ej de stora frågorna lösta, behöfves det ju icke så mycket penningar. Andra åter sade, att detta icke vore rätta sättet att gå till väga, utan ansågo att denna accis borde höjas, ty det klagades öfver att den vore för låg. Sockerutbytet, som upptagits till 6,5 procent, har icke något af de senare åren gått under 7,8 procent, och därför måste man höja rendementet. Huru brukar man då gå till väga vid så olika åsikter. Huru gjorde man i fråga om fartygstullen? När vi icke visste huru vi borde göra, uppsköto vi frågan till följande år. Här skulle bli ett motsatt förhållande. När vi icke veta huru vi böra göra, skola vi nu på en höft höja accisen. Nästa år kanske socker-

*Höjning af
hvitbetssocker-
tillverknings-
afgiften m. m.*
(Forts.)

*Höjning af
hvitbetssocker-
tillverknings-
afgiften m. m.*
(Forts.)

tullen nedsättes eller produktbeskattningen ändras. Man måste bevara kontinuiteten. På samma gång man säger, att industrien bör veta hvad den har att rätta sig efter, på samma gång höjer man denna accis det ena året och vill sedan begära utredning. För min del ber jag att få upplysa, att jag icke är delegare i något sockerbruk och odlar icke sjelf hvitbetor.

Hvarför har man en sådan brådska? Behöfva vi penningar? Nej! Hvad är då skälet? Jo, de fabriker, som arbeta med kolonialsocker, antaga naturligen, att de skola upphjelpas genom denna accishöjning. Jag har hört, att dessa gjort stora förluster och det betvivlar jag icke, men jag var med här i kammaren då en göteborgare, herr Hedlund, förklarade, att de gjort så oskäligt stor vinst. Detta är en ytterligare anledning att uppskjuta frågan för att få utredt huru det ställer sig för kolonialsockerfabrikerna.

Af dessa skäl och då meningarna äro så delade, hemställer jag, att denna fråga behandlas såsom alla andra enahanda frågor i riksdagen eller att, när man icke är enig om hvad som bör göras, man skrifver till Kongl. Maj:t och begär utredning. På denna grund anhåller jag helt enkelt om bifall till utskottets förslag.

Herr Anderson, Albert: Man har sagt, att det icke kan vara lämpligt att nu besluta både skatteförhöjning och skrifvelse till Kongl. Maj:t; det enda naturliga vore att endast besluta skrifvelse och sedermera bestämma sig för den skatt, som ur den blifvande utredningen kan komma att framgå. Men, mine herrar, jag ber få fästa uppmärksamheten derpå, att mitt förslag om förhöjning från två femtedelar till hälften af tullsatsen å råsockret i sjelfva verket icke är någon skatteförhöjning mot hvad ursprungligen antagits. Ty om, såsom jag förra gången jag hade ordet nämnde, jag föreslagit en förhöjd beräkning af råsockerutbytet från 6,25 till 7,8 procent, skulle jag hafva nått samma mål, nemligen skattens återställande till hvad den i verkligheten utgjorde vid 1876 års riksdag.

Det är således ej här fråga om någon skatteförhöjning, utan blott att återställa ett förhållande, som har blifvit ett missförhållande derigenom, att man genom fullständigare arbetsmetoder numera lyckas utdraga allt större och större procent råsocker ur hvitbetorna. Derfor är det allt skäl att nu höja beskattningen på det sätt jag föreslagit; men det är alldeles tydligt, att det icke kan för all framtid få stanna vid ens denna siffra, hvarför jag anser alldeles nödvändigt att Riksdagen aflåter skrifvelse med anhållan om utredning härutinnan. En sådan åtgärd är afven i näringsens eget intresse. Om skrifvelsförslaget afslås, skulle utan tvifvel inom de närmaste åren flera förslag framkomma om förhöjning af den ifrågavarande skatten. Detta är enligt min uppfattning mera olägligt för denna närings idkare, än att få en för längre framtid bestämd skatt, ty det måste vara angeläget för dem att veta hvad de hafva att rätta sig efter för framtiden. Höjer man nu endast skatten med $\frac{1}{10}$:del af råsockertullen, på sätt jag föreslagit, och afslår skrifvelsen, får man ingenting närmare bestämt om beskattningen för framtiden, och den af mig föreslagna förhöjningen är ju,

såsom jag nyss nämnt, ingen förhöjning, utan blott afsedd att återställa det ursprungliga förhållandet.

En talare har sagt, att fabrikerna bestämma prisen å hvitbetor, och landtbrukarne få rätta sig derefter och dermed låta sig nöja. Jag tillåter mig vidhålla hvad jag yttrade 1889, att här är en affär emellan köpare och säljare, och jag kan ej föreställa mig, att de skånska jordbrukarne äro i en sådan ställning, att de äro underkastade nödvändigheten att till hvad pris som helst odla hvitbetor till sockerfabrikerna. Jag har från trovärdigt håll fått åtskilliga uppgifter om odlingen af hvitbetor, af hvilka jag tillåter mig uppläsa en: »Afkastningen i penningar af ett tunnland betjord varierar emellan kr. 300 och kr. 500, eller i medeltal kr. 400. Gallring, backning och upptagning kosta per tunnland kr. 50, konstgödning kr. 30, mer omkostnader för transport af betor emot en annan gröda kr. 20. Nettobehållningen blifver alltså kr. 300 per tunnland, oafsedt de indirekta fördelarne, att jorden blifver djup, i hög kultur och fri från ogräs, hvarigenom efterkommande grödor ökas».

Få icke jordbrukarne tillräckligt betaldt för sina betor, komma de nog att odla något annat, som bättre lönar sig. Jag tror sålunda icke, att man af den anledningen har orsak att hålla skatten vid dess nuvarande låga belopp. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att den skatt, som de skånska jordbrukarne betala, i sjelfva verket efter de senare årens råsockerutbyte utgör endast 5,54 öre per kilogram, under det att raffinadorerna i öfriga delar af riket, hvilka måste skaffa sig råsocker, få betala 23,5 öre i skatt. Kan det kallas en jemlik beskattning? Det är icke så mycket ur statens synpunkt, som för att skydda de andra näringarna, som en förhöjning af denna skatt är af behovet påkallad.

En talare på malmbänken beskref, hurusom det fordras betydliga kapital för anläggande af hvitbetssockerfabriker och för näringens bedrivande, och ansåg han, så vidt jag förstod honom rätt, att deri låg ett skäl till att hålla skatten låg.

Det är en alldeles ny princip i beskattningsväg, att man skall lindra de stora kapitalen och låta de små kapitalen, eller sjelfva arbetet, betala desto mera.

Jag yrkar fortfarande bifall till första punkten.

Herr Björnstjerna: Med flere föregående talare är jag ense om det glädjande uti att en stor och lönande industri har uppstått i Skåne och att det är så mycket mera glädjande, som jordbruket derigenom vinner ett kraftigt understöd. Men å andra sidan kan jag icke neka till, att de premier, som för närvarande betalas till denna industri, äro alldeles orimligt högt tilltagna. Jag har ingenting emot att staten beviljar premier till upprätthållande af en för landet nyttig industri, men dessa böra dock vara inskränkta inom rimliga gränser. Att på sätt i reservationen här framhållits bevilja en premie af 17 å 18 öre per kilogram råsocker för dessa fabriker i Skåne — kan någon människa försvara något sådant, eller att staten skulle uppoffra för dessa få skånska fabriker i direkta tullinkomster öfver 1,496,000 kronor eller, om man äfven tager i beräkning betornas allt för lågt upp-

*Höjning af
hvitbetssocker-
tillverknings-
afgiften m. m.*
(Forts.)

*Höjning af skattade sockerutbyte, en årlig inkomst af nära 3 millioner kronor, som
hvitbetssocker- alltså beviljas i premier till dessa få sockerfabriker inom, jag tror, ett
tullverknings- enda län eller åtminstone en enda provins!
afgiften m. m.*

(Forts.)

Som det nu förhåller sig, är det en lycka att ej sockerfabriker lyckats komma till stånd i andra delar af landet, ty huru hade det väl då sett ut med våra statsinkomster? Då hade troligtvis större delen af sockertullen varit borta, likasom i Tyskland och Ryssland och jag tror äfven i Frankrike, der så godt som intet kolonialsocker infördes, utan allt socker produceras inom landet icke blott till eget behof, utan äfven i stora partier till export. I dessa länder har man emellertid rättat beskattningen derefter, så att staten ej skall gå miste om en så stor inkomst.

Här är visserligen hufvudsakligast fråga om en skrivelse angående utredning, och den hoppas jag att alla skola vara med om att rösta för, ty en dylik utredning är utan tvifvel högst behöflig; men hvad den första punkten i herr Albert Andersons motion beträffar om förhöjning från september månad detta år med en tiondedel af skatten, anser jag det äfven vore mycket lyckligt, om kammaren ville antaga den, särskildt såsom en varning för dessa personer, hvilka i Skåne nedlägga stora kapital för och oupphörigen bilda nya sådana fabriker. Det kan vara ganska lämpligt att de få en varning att Riksdagen är besluten sätta en gräns för detta tillspillogifvande af statens inkomster.

Jag får således förorda bifall till herr Albert Andersons motion i första punkten och till utskottets förslag i den andra.

Herr Bennich: Denna diskussion har hos mig framkallat erinran om en bekant statsmans yttrande, att människan fått talförmågan för att dölja sina tankar, ty efter min uppfattning är det alldeles omöjligt, att de talare, hvilka här uppträdt mot herr Albert Andersons motion och mot den anspråklösa förhöjning i skatten, som den samma afser, att de verkligest kunna tro, att det för den svenska hvitbetsodlingen och för de svenska hvitbetssockerfabrikerna ligger den ringaste fara i den föreslagna skattförhöjningen, hvilken så väsentligt understiger hvad Riksdagen redan 1869 förutsatte och som länge sedan bort vara införd. Jag tillåter mig nemligen erinra derom, att då 1869 års bevillningsutskott föreslog en beskattning af hvitbetssockertillverkningen, efter vissa frihetsår, af $\frac{1}{5}$:del under de 3 första åren, $\frac{2}{5}$:delar under närmast derpå följande perioden, $\frac{3}{5}$:delar under den tredje och $\frac{4}{5}$:delar under den fjerde perioden, så deltog i utskottets förslag derom den sockerfabrikant, hvilken på den tiden otvifvelaktigt egde den allra största och intimaste kännedom om hvitbetssockerfabrikationens ställning redan då. Det var nemligen herr Tranchell från Landskrona. Han var en bland dem, som uppgjorde sjelfva förslaget, och detta på fullt objektiva grunder och på sin personliga kännedom om den industri, som frågan rörde.

Icke heller kan jag föreställa mig, att det är möjligt att någon inom denna kammare med minsta tanke på billighet och rättvisa mot industrien sjelf skulle vilja på allvar förfäktas den mening, att somliga sockerfabrikanter skola få en oskäligen premie för att så mycket säkrare kunna förtrycka andra idkare af samma näring.

De, som sysselsätta sig med förädling af svenska hvitbetor, skulle fortfarande bibehållas vid ett alldeles oskäligt företräde, under det att, såsom vi nyss hörde, kolonialsockerfabrikanterna lida så stort intrång af denna konkurrens, att, om de icke haft så god rygg, de säkerligen för länge sedan nödgats nedlägga sin fabrikation.

Höjning af
hvitbetssocker-
tillverknings-
afgiften m. m.
(Forts.)

Det är ej nödigt att här ingå i en närmare undersökning derom, att den af motionären föreslagna skattehöjning under inga som helst förhållanden kan på något sätt verka störande för hvitbetssockertillverkningen, men deremot är det otvifvelaktigt både nyttigt och riktigt, att jemte beslutet om denna obetydliga skatteförhöjning, Riksdagen aflåter skrifvelse till Kongl. Maj:t för erhållande af ytterligare utredning om hvad som kan och bör göras, på det att det må blifva rättvisa äfven i denna beskattningsfråga, eller rättare sagdt skyddsfråga. Ty det är verkligen en skyddsfråga till fördel för den ena och till nackdel för den andra arten af sockerfabrikation.

Jag får alltså hemställa om proposition på bifall till herr Albert Andersons förslag i första punkten samt vidare till utskottets skrifvelseförslag.

Herr Smith: Jag hoppas herrarne ursäktas, att jag begärt ordet i denna fråga, då jag upplyser, att jag kanske är en bland de förste i vårt land, som sysselsatt sig med denna industri. Jag hade genom resor i främmande länder fått klart för mig, att så väl i Tyskland som i Frankrike, de trakter, der hvitbetssockertillverkningen tager en betydlig framfart, jorden och jordbruket fingo ett vida högre värde, ehuru sockerhalten i hvitbetorna i Frankrike var blott cirka 6 procent och i Tyskland cirka 10 procent.

Denna fråga intresserade mig så lifligt, att jag engagerade utländska fackmän för att i Sverige göra undersökningar, huru vida vår jordmån skulle lämpa sig för hvitbetssockertillverkning i stort.

Redan på den tiden var Sveriges sockerimport så betydande, att hela den sädesskörd, vi kunde exportera, åtgick att betala vår import af socker.

Efter de studier jag gjort, trodde jag, att det låg en stor framtidstanke uti att i Sverige odla hvitbetor, enär vår jord lämpade sig väl för denna odling. Jag lät därför på egen bekostnad verkställa odlingsförsök i hela riket, från Skåne till Haparanda. Undersökningarna ådagalade, att intet land hade en för ändamålet lämpligare jordmån, enär vi erhöilo ända till 22 procent socker vid Haparanda ur de hvitbetor, som der odlades. Sockerröret gifver blott 18 procent.

Hvad var då, mine herrar, naturligare, än att man försökte åstadkomma hvitbetssockertillverkning i stort och äfven anlägga sockerbruk. Jag anlade tillsammans med andra ett dylikt här i Stockholm. Der fans 3,000 tunnland trädgårdsjord, och denna jord ansågs lämplig för ändamålet. Vi fingo äfven egendomsegare och trädgårdsegare rundt omkring att odla hvitbetor, mot erläggande af höga pris, men de lämpade sig ej i början för frambringande af socker. Dertill erfordras åtskilliga år. Vi hade den tiden full skattefrihet för denna näring, men det oaktadt bar det sig ej att göra socker, utan vi förlorade hela vårt kapital i det bolag, jag bildat i Stockholm, hvilket äfven blef

*Höjning af
hvitbetsocker-
tillverknings-
avgiften m. m.* fallet med andra sådana bolag uti öfriga delar af Sverige, ehuru denna industri ej hade vid den tiden någon skatt alls. Man kan ju beklaga detta faktum, men det är dock ett faktum.

(Forts.)

Berodde det väl af brist på socker i hvitbetorna? Nej, i Vadstena t. ex. visade analysen 16 procent socker i betorna. Men hvitbetorna innehöllo andra beståndsdelar, som gjorde, att sockret blef orent, och vi slutade öfver allt med att ej få någon vinst. Dessutom, och hvad som var svårast var att förmå tillräckligt många landtbrukare att odla betor. Vår jord är nemligen ej nog djupplöjd för denna odling. Det är endast högst få trakter, der detta är förhållandet, utan det tager en ansenlig tid, innan jorden lämpar sig för hvitbetsodling. Under tiden måste man betala odlarne mycket höga pris, ty eljest är det omöjligt för våra landbrukare att kasta sig på denna odling.

Genom att nu lägga på denna industri en förhöjd beskattning fruktar jag, att man skulle omöjliggöra uppkomsten af flera sockerbruk. Jag tror ej, att skattehöjningen skulle medföra någon fara för dem, som redan äro i full gång och redan hafva tillräckligt stor hvitbetsproduktion, ty de kunna möjligen tåla den högre beskattningen, hvilket deremot ej är fallet med nya anläggningar. Vi böra väl söka ordna beskattningen så, att vårt land må kunna ju förr dess hellre blifva absolut oberoende af allt utländskt socker, genom att kunna producera vårt eget behof af denna vara. Och detta vore väl icke omöjligt, då vi ega 5 millioner tunnland åkerjord, hvaraf endast 20,000 tunnland behövas för att åstadkomma hela Sveriges sockerbehof, derest 400 centner betor erhållas per tunnland.

Jag hade hoppats, att det nya systemets män skulle lifligt motsätta sig hvarje förslag, som afsåg att medelst högre beskattning försvåra anläggningen af nya råsockerbruk. Huru förhåller det sig i andra länder med denna industri? Jo, der har man icke blott understödt denna industri, utan äfven, såsom i Tyskland och Frankrike, satt premier på utförseln för att öka vinsten och drifva upp industrien. För min del är jag af den öfvertygelse, att det är icke sjelfva sockerindustrien som behöfver skydd, utan jordbruket, för, att kunna från början få kostnaderna för betesodlingen ersatta, och detta skydd kan ingen annan gifva hvitbetsodlaren än sockerfabrikerna genom kontrakt på lång tid och mot höga pris. Så har man äfven tillvägagått i andra länder och borde äfven göra så här. Nu finnas i detta ögonblick kapital tillgängliga för anläggande af nya sockerfabriker, men som kanske af en förhöjd beskattning skrämmas ifrån denna industri. Sedan vi under tjugu år främjat denna industri, vore det beklagligt, om oskäligen beskattning skulle döda eller försvåra densamma. Jag frågar, om det är ett förståndigt sätt att gå till väga. Nej! Jag tror, att vi böra göra allt för främjande af denna industri, till dess vi hafva hela Sveriges sockerbehof fylldt genom egen tillverkning. Då först kan man börja att öka skatten. Man säger, att raffinaderierna gå under. Hvarför? Jo, på grund af sin egen envishet. De vilja icke samtidigt raffinera rörsocker och betsocker. Denna industri är nemligen så beskaffad, att man icke kan blanda i hop dessa sockerslag, utan hvarje slag måste raffineras för sig. När vi började i Stockholm, gjorde vi endast råsocker, och jag besökte alla härvarande sockerbruk för att

förmå dem att köpa deraf. Men omöjligt! Till intet pris kunde vi sälja vårt råsocker, utan tvingades till att anlägga vårt eget raffinaderi. Jag tror ej, att sockerraffinaderierna komma att dö, utan måste de nog följa med sin tid och ändra sina raffinaderier så, att de kunna använda svenskt råsocker. Nu tillverkas ganska mycket hvitbetsråsocker i landet, och då kunna de mycket väl ställa sig på samma ståndpunkt som de franska och tyska raffinaderierna, nemligen att hufvudsakligen använda betsocker vare sig af svensk eller utländsk produktion, i hvilket fall det torde bli lätt att afyttra svenskt råsocker till fördelaktigt pris. Derigenom skulle en mängd små råsockerbruk kunna uppstå i alla delar af riket. Då det nu icke kan bestridas att mångenstädes vår jord är den för hvitbetsodlingen lämpligaste, böra vi väl söka framkalla en så naturlig näring, hvilket dock icke sker genom en förhöjd skatt såsom den nu föreslagna. Jag är i allmänhet ingen skyddsvän. Men deremot är jag bestämdt för, att hvarje naturlig näring i vårt land må i början uppmuntras genom en skälig skattefrihet. Hvarje naturlig näring skulle jag vilja vara med om att på lämpligaste sätt uppmuntra då ett sådant förfarande säkerligen vore rätta vägen till målet: Sverige åt svenskarne.

Höjning af hvitbetssocker-tillverkningsafgiften m. m.
(Forts.)

Friherre Barnekow: I vissa punkter instämmer jag fullkomligt med den siste talaren.

Jag begärde ordet, när en talare sade: huru skulle det se ut, om denna industri tog en allt för stor utveckling? I motsats till honom tror jag att det vore en välsignelse, om en sådan industri kunde utbreda sig till olika delar af landet. Men skall det bli en verklighet, är det nödvändigt att skyddet blir högt, ty jag tror, att, om icke skyddet är högt, få vi ej landtmännen att odla denna vara. Det behöfs nemligen så mycket förberedelser till denna odling. Och jag vill mycket hellre att man förädlar den inhemska varan än tager en vara utifrån.

En annan talare frågade, om herrarne verkligen kunde tro på hvad de sade. Jag vill då upplysa honom om, att jag i allmänhet nästan alltid tror på hvad jag säger. Så äfven här. Men jag har icke sagt, att denna industri icke tål den ifrågasatta förhöjningen, ty det tror jag att den gör. Men jag har deremot sagt, att jag icke vill skriva till Kongl. Maj:t och säga att på det och det sättet skall beskattningen ega rum. Om Riksdagen nu besluter att skriva derom, har den gifvit en fingervisning åt regeringen och det vill jag icke. Jag vill lemna regeringen alldeles fria händer.

Den siste talaren gaf oss, det nya systemets män — och dit får väl jag räkna mig — en värdefull förstärkning genom att dit räkna herr Bennich och herr Anderson. Jag skulle verkligen önska, att vi hade dessa det gamla systemets män på vår sida, och kanske de med tiden äfven komma dit.

Men jag vill göra den talaren uppmärksam på att här är det just gamla systemets män, som vilja öka skatten för denna industri och det nya systemets män som vilja skydda densamma.

Jag yrkar fortfarande bifall till utskottets förslag.

Höjning af
hvitbetsocker-
tillverknings-
afgiften m. m.
(Forts.)

Herr Reuterswärd: Till en början ber jag att få komplimentera herr Smith, som bland det nya systemets män inrangerat de två, som nyss nämndes, och rörande hvilka det vore en lycka, om vi finge dem öfver till oss.

Jag begärde egentligen ordet för att påpeka, att, om kammaren nu antager utskottets skrivelseförslag, fins intet som hindrar, att när frågan kommit i regeringens hand, regeringen kan föreslå Riksdagen, att för hvarje ny sockerfabrik, som uppstår och ännu icke varit i gång ett visst antal år, må såsom ersättning för dess kostnader lemnas så och så många frihetsår, d. v. s. att man i afseende på dem går till väga på samma sätt som med de gamla fabrikerne. Då är hela olyckan undanröjd. Derför är det nödvändigt, att den skrivelse, som afgår, lemnar Kongl. Maj:t så fria händer som möjligt för att kunna utreda frågan och till Riksdagen inkomma med förslag, hvarigenom denna sak ordnas på klokaste sätt. Blott dessa ord har jag velat säga och anhåller att få lägga herrarne på hjertat särskildt att antaga icke herr Andersons skrivelseförslag utan det af utskottet framställda.

Herr Smith: Jag afsåg verkligen icke att bereda det nya systemet någon väntjenst, det får jag bekänna, utan jag afsåg blott att med mitt anförande tillkännagifva, att jag icke gillar hvarken skatteförhöjning eller något skrivelseförslag dess angående. Det ligger enligt min förmening en fara i båda delarne, nemligen den, att folk, som nu äro benägna att gå in i denna industri med sina kapital, sitt arbete och sin förmåga, afskräckas derifrån. Om det nya systemet vill gå in på att i skrivelseförslaget göra det tillägg, som herr Reuterswärd nyss nämnde, eller att gifva de nya fabrikerne en tids skattefrihet, d. v. s. samma fördelar som de hittillsvarande, skulle jag ingenting hafva emot ett sådant skrivelseförslag. Men då ett sådant tillägg icke finnes, så får jag nu påyrka afslag äfven på utskottets förslag eller både på herr Andersons första del och utskottets förslag, emedan jag för min del icke anser någon skrivelse vara behöflig. Regeringen kan mycket väl komma in till Riksdagen med en proposition, utan att vi i förväg uttalat våra åsigter. Om regeringen då går i den rigtning, som jag antager den kommer att göra, och som den högt ärade ledaren af det nya systemet tillkännagifvit, är jag säker på, att denne får sin majoritet lika stor som han alltid får, så att att han kan regera efter sitt goda behag. Men icke synes det mig vara skäl för att Första Kammaren lemnar regeringen någon fingervisning härutinnan. Jag vill hoppas att hvarje regering tillgodoser denna industri, oafsedt om regeringen är protektionistisk eller motsatsen. Jag yrkar afslag på utskottets förslag.

Herr Olsson: Blott några ord! Herr Andersons anmärkning angående mitt yttrande beträffande anskaffandet af kapital har sedermera på ett, såsom jag tror, tillfredsställande sätt blifvit besvarad. Det är icke här frågan om att *skydda* de stora kapitalen utan att *framkalla* dem. Ty utan de stora kapitalbeloppen kunna hvarken jordbruket utvecklas på ett tillfredsställande sätt i anseende till hvitbets-

odlingen, ej heller sockerbruken skötas på ett lönande sätt. Att nedlägga 1—2 millioner i sockerbruk, då man har något så när klart för sig, att afkastningen ej motsvarar gällande ränta, kan man från ekonomisk synpunkt icke rimligtvis begära.

Men jag begärde emellertid ordet för att, då herr Bennich yttrade, att det var herr Tranchell, som sjelf föreslagit beskattning af hvitbetssocker, lemna den upplysning, att jag vid den tiden hade nöjet att sitta vid sidan af honom i Andra Kammaren, och att han gjorde det med särskildt afseende fäst på den hvitbetsodling, som *då* fans, och icke med afseende på den hvitbetsodling, som *nu* finnes. Så vidt jag kände till raffinering af socker, föll det sig då mycket svårt att raffinera hvitbetssocker på sådant sätt, att det tillfredsstälde behofvet. Jag tror, att hvad som för närvarande ligger de raffinaderier till last, som förädla kolonialsocker, är, såsom herr Bennich nyss yttrade, de tekniska förhållandena. Jag tror mig kunna säga, att man kan raffinera hvitbetssocker på ett sådant sätt, att det fullt motsvarar kolonialsocker, men att, när man raffinerar kolonialsocker med sådana maskiner som icke motsvara dem, som för närvarande anskaffas i och för raffinering af såväl hvitbetssocker som kolonialsocker, får man icke ett godt resultat. Det är dessa omständigheter, som jag tror skulle kunna reglera förhållandet mellan raffinaderier, som raffinera hvitbetssocker, och raffinaderier, som kanske endast raffinera kolonialsocker. Ehuru jag har mig bekant, att flera hvitbetssockerraffinaderier äfven raffinera kolonialsocker, tror jag, att på detta sätt en reglering skulle kunna ske, utan att hvarken den ena eller andra fabriken behöfver lida något afbräck. Jag ber att få säga beträffande hvitbetssockertillverkningen, att, utom hvad som förut är nämnt, för sjelfva anläggningen, fordras tvenne saker, nemligen dels betesodlare och dels en mängd förutsättningar, som i öfrigt äro nödvändiga för en hvitbetssockerfabrik, såsom kommunikationer, vatten o. s. v. Men utan jordbrukare, som odla hvitbetor, kan man icke få en sådan fabrik till stånd.

Jag tror därför, att svenska Riksdagen skulle handla klokt i att låta denna fråga fullständigt utredas och att gå mycket varsamt till väga. Ty ju mer man kan framkalla, och utveckla denna industri, desto fördelaktigare är det för landet och desto säkrare kan staten sedan beskatta äfven denna tillverkning af hvitbetssocker på ett sätt, som motsvarar statskassans behof utan att tillintetgöra eller försvåra odlingen af hvitbetor. Jag tror, att det nu vore klokt att taga saken på detta sätt. Jag yrkar fortfarande bifall till utskottets hemställan.

Herr Anderson, Albert: Blott några ord. Herr Smith antog, att här var fråga om att höja hvitbetssockerskatten till ett belopp, motsvarande hälften af tullen på utländskt råsocker. Så är icke förhållandet, ty den låga beräkningen af utbytesprocenten kvarstår och i följd deraf, om man tager i beräkning den högre utbytesprocenten, som egt rum under de sista åren, utgår hvitbetssockerskatten äfven efter den af mig föreslagna förhöjningen med blott 7 öre per kilogram, under det att tullen på utländskt råsocker är 23½ öre pr kilogram. Vidare skulle jag mot den siste talaren på malmöbanken vilja erinra

Höjning af
hvitbetssocker-
tillverknings-
afgiften m. m.
(Forts.)

Höjning af
hvitbetssocker-
tillverknings-
afgiften m. m.
(Forts.)

derom, att den största delen af det utländska råsocker, som här raffineras, är från utlandet intaget betsocker, för hvilket betalas denna tull af 23 $\frac{1}{2}$ öre, under det att de skånska hvitbetssockerfabrikerna hafva en skatt motsvarande 5 $\frac{1}{2}$ öre.

Andra Kammaren har redan behandlat denna fråga. Kammaren har bifallit så väl första punkten i min motion som utskottets skrifvelseförslag, och jag är öfvertygad om, att jordbrukarne i Andra Kammaren också förstå sina intressen lika väl som någon annan. Herr talmann, jag får anhålla, att Andra Kammarens beslut, hvilket lär vara delgifvet Första Kammaren, måtte här uppläsas.

Sedan protokollsutdrag från Andra Kammaren rörande detta ärende blifvit uppläst samt öfverläggningen angående den nu förevarande punkten förklarats slutad, yttrade herr talmannen att, som olika yrkanden framstälts så väl om hvad herr Alb. Anderson föreslagit i 1 punkten af sin i ämnet väckta motion, som ock beträffande utskottets i punkten gjorda hemställan, särskilda propositioner komme att framställas rörande hvar och en af dessa frågor.

Vidare anförde herr talmannen, att i afseende på herr Andersons berörda förslag yrkats dels bifall, dels afslag, hvarefter herr talmannen gjorde propositioner i enlighet med dessa yrkanden samt förklarade sig anse propositionen på bifall till förslaget vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Cavalli* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad herr Alb. Anderson föreslagit i 1 punkten af sin motion, n:o 24, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås ifrågavarande förslag.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 60.

Härefter yttrade herr talmannen, att beträffande utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan om afåtande af skrifvelse till Kongl. Maj:t yrkats dels bifall, dels afslag.

Sedermera gjordes propositioner jemlikt dessa båda yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr statsrådet *Groll* aflemnade Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, angående förbud för barn att nattetid idka viss försäljning m. m.

Föredrogs å nyo sammansatta stats- och bankoutsrottets den 29 och 30 sistlidne april bordlagda utlåtande n:o 3, i anledning af väckta motioner om anstånd med uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och riksbanken.

*frågasatt an-
stånd med upp-
förande af
nytt riksdags-
hus m. m.*

Herr Adelsköld: I det utlåtande, som i anledning af väckta motioner afgifvits af sammansatta stats- och bankoutsrottet angående uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och riksbanken, synes utskottet mer ha fäst afseende vid att frågan gälde en upprifning af det beslut, hvarvid Riksdagen stannat i fråga om dessa byggnaders förläggande på Helgeandsholmen, än hvad som motionärerna verkligen afsett eller att medan tid ännu är verkställa all den utredning, som kan anses erforderlig för att få frågan så omfattande behandlad som möjligt.

I detta afseende ber jag få fästa uppmärksamheten på att vid utförandet af liknande byggnadsföretag i Wien och Berlin gick man till väga med allra största omsorg. Flere internationella täflingar utsattes mellan arkitekter. I Wien blef resultatet, att en dansk arkitekt, Hansen, fick första priset och uppförde den storartade byggnaden. I Berlin voro likaså flere täflingar och ej nog med det, utan sedan ett projekt blifvit antaget, uppsattes en stomme af bräder för att man skulle få se, huru det hela skulle taga sig ut i verkligheten. Deraf synes, huru grundligt man i utlandet gått till väga vid uppförande af förslag till sådana stora och omfattande byggnadsföretag, som här är i fråga.

Under öfverläggningen vid en föregående riksdag, då beslut fattades om uppförandet af riksbyggnaderna å Helgeandsholmen, fäste jag uppmärksamheten vid, att äfven här en internationel täflan mellan arkitekter möjligen borde föregå. Derigenom hade man fått frågan så omfattande behandlad som möjligt, och hade det då lyckats en svensk arkitekt att få priset, så hade hedern äfven varit så mycket större. Emellertid utsattes endast täflan inom Sverige och, enligt flere täflande arkitekters uppgifter, var programmet sådant, att det ej var möjligt för dem att uppgöra något projekt, som de sjelfve ville godkänna. Sedan dessa projekt emellertid inkommit och underkastats prisdomarnes bedömande, har, såsom herrarne veta, ett nytt förslag på grund af de uppgjorda täflingsritningarna upprättats. Detta förslag har sedermera varit underkastadt granskning af etatsrådet Meldahl, hvilken deremot gjort diverse erinringar, som sedermera föranledt åtskilliga efter min åsigt högst betydliga förbättringar i den ursprungliga planen. Men ännu återstår efter mitt enskilda förmenande hvarjehanda att taga i betraktande, innan ritningarna kunna anses vara sådana, att de kunna läggas till grund för byggnadernas uppförande. Vid öfverläggningen härom för kort tid sedan tog jag mig friheten påpeka, att enligt det

Ifrågasatt an-
stånd med upp-
förande af
nytt riksdags-
hus m. m.
(Forts.)

förslag, som förevisats kammarens ledamöter och som uppgifvits vara det som vore meningen att tillämpa, samlingsrummens form i akustiskt hänseende skulle blifva mindre lämplig, nemligen åttkantig, alldenstund man i allmänhet i hörsalar, teatrar o. d. brukar välja afrundade former. Vidare fäste jag uppmärksamhet på de i samlingshallarnes väggar anbragta fönster, hvilka, då stora dagöppningar i taken föreslagits, kunde anses öfverflödiga och endast förorsakande drag o. s. v.

Efter förnyad granskning af ritningarna anser jag mig, då frågan nu föreligger i kammaren, och jag måhända icke vidare blifver i tillfälle att uttala mig deruti, skyldig för kammaren framlägga de erinringar mot detaljerna, jag trott mig finna, och som visa att i friherre Ugglas motion önskade utredningar af statens myndigheter, såsom öfverintendentsembetet, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, fria konsternas akademi m. fl., icke äro obefogade. Så är t. ex. kajen på norra sidan af Helgeandsholmen bruten i vinkel. Anledningen dertill känner jag ej, men hvad jag vet är, att detta i arkitektoniskt hänseende kommer att verka ofördelaktigt. Vestra delen af holmen, der byggnaderna skola ligga, har med anledning af de beslutade broarne emellan Drottninggatan och Mynttorget blifvit lagd i ungefär samma nivå som Drottninggatan, ehuru holmen i öfrigt planerats till samma höjd som Norrbro, hvilken ligger mycket högre. Derigenom har man fått ett trappsteg på öfver 3 meters höjd, hvilket gör att byggnaderna utan tvifvel komma att se nedtryckta och liksom nersjunkna ut. De på ömse sidor om det tillkommande riksdagshuset inlagda vägarne hafva genom detta trappsteg erhållit små backar med lutning af 1:10 å 1:12; och jag hemställer till herrarne huru dessa backar med så stor lutning skola komma att taga sig ut i verkligheten. Enligt min åsigt hade det varit fördelaktigare, att här anbringa trappor, då dessa vägar icke äro ämnade att begagnas för åkdon, utan endast skola tjena såsom gångvägar till bankhuset.

Vidare förekommer, att broarne på begge sidor om holmen måste på grund af lokala förhållanden göras lutande, hvilket också kommer att verka stötande i arkitektoniskt hänseende. Jag tror för min del, att man äfven i detta hänseende borde fästa afseende vid den af etatsrådet Meldahl påpekade nödvändigheten att höja den vestra delen af holmen, på hvilken riksbyggnaderna skulle komma att ligga, till samma nivå som Norrbro, ty derigenom skulle man vinna, att byggnaderna icke skulle komma att se så nedtryckta ut i förhållande till slottet som eljest otvifvelaktigt måste blifva fallet, och på samma gång borde de, enligt min åsigt, aldeles onödiga broarne försvinna. Om man i sammanhang härmed kunde besluta sig för att glömma den s. k. »skönhetslinien» och flytta fram riksdagshuset något närmare Norrbro, skulle den klandrade utfyllningen af holmens vestra sida kunna betydligt minskas.

Detta är några observationer, som jag vid flygtigt betraktande af ritningarna gjort och ansett mig böra papeka för herrar komiterade, till det afseende de anse sig härvid kunna fästa.

Hvad sjelfva byggnaderna beträffar tror jag, att man med ett bättre begagnande af utrymmet skulle kunna vinna en ej obetydlig besparing i area och derigenom större utrymme å holmen och billigare byggnadskostnader. Jag tror mig kunna påstå detta därför, att jag

för några år sedan sjelf var medlem i en komité, som hade att upp-*Ifrågasatt an-*
 göra förslag till samma riksbyggnader; och af de ritningar, som då *stånd med upp-*
 uppgjordes af två framstående arkitekter, visade sig, att man inom en *föränd af*
 mindre byggnad än det nu föreslagna riksdagshuset skulle kunna in- *nytt riksdags-*
 rymma ej allenast detta, med tillräckligt stora lokaler, utan derjemte *hus m. m.*
 riksbanken och riksgäldskontoret. Och det bör derjemte ihågkommas
 att, med anledning af etatsrådet Meldahls granskning, en hel våning
 nära 4 meter hög tillkommit å riksdagshuset, hvarigenom utrymmet
 i detsamma ökats 25 procent.

Hvad jag nu tagit mig friheten nämna och erinra om, är emel-
 lertid af mindre vigt, än regleringen af vattenståndet i Norrström.

Som kammaren har sig bekant, har länge fråga varit om att
 åstadkomma ett vidgadt utlopp för Mälaren. Denna fråga har visser-
 ligen tidtals hvilat, men nu å nyo upptagits; och anledning är att antaga,
 att Stockholms stad inom kort kommer att stämmas af Mälarens strand-
 egare, med yrkande att borttaga de utfyllningar, som skett i Mälarens
 utlopp, och möjligen åläggas att vidga detta utlopp.

Då är fråga, huru vida det icke kunde vara skäl att tänka på, huru
 som en reglering af Mälarens vattenstånd skulle kunna åstadkommas i
 sammanhang med uppförande af riksbyggnaderna.

Såsom bekant är meningen, att holmens norra strand skall rätas
 ut och göras parallel med kajen utmed storfurstens palats. Sker nu
 detta, utan att på samma gång en reglering verkställes, blir följden
 otvifvelaktigt den, att Mälarens vattenstånd kommer att högst betydligt
 förändras. Högsta vattenståndet kommer att sänkas, och det lägsta
 kommer att oftare inträffa än förut varit fallet. Å de sist uppgjorda
 ritningar, hvilka man sagt mig skulle vara ämnade att ligga till grund
 för utförandet af arbetena, har man, för att förekomma något sådant
 och åt vattnet vinna samma area som i närvarande stund, gjort ut-
 byggnader vid den tillämnade brons landfästen, från så väl Drottning-
 gatan som Helgeandsholmen, hvilka utskjuta ungefär 10 meter på
 hvardera sidan, hvarigenom afståndet mellan brofästena skulle blifva
 detsamma som det för närvarande är mellan den utskjutande delen
 af holmen, hvilken skall tagas bort, och kajen å norra sidan om strömmen.
 Sant är visserligen, att derigenom bibehållas de nuvarande förhållan-
 dena, men fråga är, om detta är riktigt och rätt, när en reglering af
 vattnet i Mälaren och Norrström lätt nog skulle kunna åstadkommas i
 sammanhang med rätning af Helgeandsholmens norra strand.

Hvar och en, som haft att göra med vattenregleringar, sjösänkningar
 och dylikt vet, att, om man vill minska vattenvariationerna i en sjö
 eller rinnande vatten, när man sitt mål, icke genom att göra en djup
 och smal graf, utan en bredare och grundare. Det är svårt att göra
 detta tydligt för kammaren utan ritningar i stor skala.

Jag har emellertid gjort upp en croquis, som de af kammarens
 ledamöter, hvilka intressera sig för saken, kunna här se. (Härvid
 företedde talaren en ritning.)

Om man tänker sig, att detta är Norrström, och detta den sektionens area,
 strömmen skulle få efter anläggningen af ifrågavarande utbyggnader och
 det fordras denna area för att den största vattenmassan skall kunna gå fram
 — är det klart, att om man vidgar utloppet till dubbla bredden, stiger

*Ifrågasatt an-
stånd med upp-
förande af
nytt riksdags-
hus m. m.* vattnet icke mer än hälften så högt som förut. Detta med afseende
å högsta vattenståndet.

Med afseende å det lägsta vattenståndet är förhållandet enahanda.
Om man vidgar utloppet till dubbla bredden, med bibehållande af
samma botten, sänkes lägsta vattenståndet till hälften emellan det nu-
varande lägsta och strömmens botten.

Men det finnes alltid ett medellågvattenstånd, som inträffar under
de flesta år och som icke kan förekommas och därför icke kan anses
skadligt för strandegarne utmed Mälaren.

Skulle man således kunna åstadkomma en *sådan* reglering af
vattenloppet från Mälaren, att sjöns högsta vattenyta betydligt sänktes,
hvilket för strandegarne är viktigast, samt att Mälarens lägsta vatten-
stånd hölles vid en höjd, som under alla förhållanden ofta måste in-
träffa, så borde Mälarens strandegare blifva belåtna. Detta sedt från
Mälarens strandegares synpunkt.

Men det finnes tvenne andra intressen, nemligen Stockholms stads
och riksbbyggnadernas, för hvilka Mälarens reglering icke är mindre
viktig än för strandegarne. Uti Stockholms stads intresse ligger, att
det lägsta vattenståndet icke är för lågt utan snarare högt, och om
man helt enkelt sänkte Mälaren genom att utan reglering vidga ut-
loppet, skulle uppsjö ofta inträffa, hvilket skulle blifva till skada för
vattenledningen i Stockholm. Detta vore visserligen, i parentes sagdt,
ingen synnerligen stor skada, emedan vederbörande derigenom skulle
tvingas taga vattnet till vattenledningen från sundare håll än den
vämjeliga pölen Årstaviken. Man kan visserligen genom filtrering skilja
bort de gröfre organiska ämnena, men de finare, de giftigaste, baciller
och bakterier, mikrober och hvad de alla heta, som spela en så stor
rol i sjukdomar, dem skiljer man icke bort genom filtrering.

Men oberäknadt vattenledningen, skulle en sänkning af Mälarens
lägsta vattenyta inverka på grunderna till alla de byggnader, så väl
hus som broar, kajer m. m., som byggts på pålar, med beräkning på
nuvarande lägsta vattenstånd i Mälaren, och samma blefve förhållandet
med de föreslagna riksbbyggnaderna, derest deras grund lades efter det
lägsta vattenstånd, som nu förekommer, och sänkning af sjön derefter
förekom. Denna fråga är alltså af stor vikt, icke blott för Stockholms
stad och Mälarens strandegare, utan äfven för riksbbyggnaderna. Och
för den skull anser jag, att på samma gång som Helgeandsholmen
afschantas och utjemnas, man icke bör göra sådana utbyggnader, som
föreslagits, utan i stället åstadkomma en reglering på det sätt att
strömmen vidgas ut till sin fulla bredd, men bottnen på samma gång
höjes, hvarigenom högsta vattenytan skulle sänkas till fördel för jord-
egarne, men den lägsta fixeras och något höjas till fördel för Stock-
holms stad, jernvägsbroarne och andra statens byggnader samt de till-
ämnade riksbbyggnaderna.

Jag tror, att detta är en fråga så viktig, att den bör uppmärk-
sammias på det allra högsta vid bestämmande af planen för det nya
riksdagshuset.

Jag ber kammaren om ursäkt, att jag här ingått i detaljer, men
då jag trott mig finna, att anmärkningar verkligen kunna göras mot
de framlagda planerna till riksdags- och riksbankshus, har jag ansett det

vara min pligt att framhålla dem. Jag har icke gjort detta för att på något sätt sára vederbörande, som haft saken om hand, utan endast för att visa, att den utredning af den vigtiga frågan, som motionärerna föreslagit, visserligen icke är obefogad.

Ingenting är fullkomligt här i världen, och ingenting förlorar på att skärskådas från så många sidor och synpunkter som möjligt. Jag har sjelf under min långa lefnad funnit, att intet af hvad jag utträtt varit till min fulla belåtenhet; efteråt har jag alltid sett att det kunnat vara bättre. Det förundrar mig således, att, då fråga är om ett så storartadt och viktigt byggnadsföretag som det förevarande — otvivelaktigt det största, som här i landet under detta sekel förekommit — man på förhand anser allt fullkomligt och motsätter sig en utredning, som icke kan vara annat än nyttig och åtminstone fullkomligt oskadlig. Jag tror att de, som motsätta sig denna utredning, derigenom ådraga sig ett ganska stort ansvar, och säkert är, att det fordras mycket mod, jag skulle nästan vilja säga *öfvermod*, att vilja ikläda sig ett sådant ansvar.

Jag får för min del yrka bifall till friherre af Ugglas' motion.

Herr Fränckel: Då jag ber att få hänvisa till motiven i den reservation, som jag till sammansatta stats- och bankoutsrottens betänkande afgifvit, har jag dock ansett mig skyldig att ytterligare redogöra för, på hvad sätt jag kommit till de der uttalade åsigtter.

Efter som jag icke deltagit i 1888 års beslut, hade jag naturligtvis skyldighet, då jag mottog förtroendet att sitta i sammansatta utskottet, att granska frågan från dess början. Lika med så många andra inom hufvudstaden, mottog jag 1888 års beslut med glädje. Den skräpiga Helgeandsholmen skulle ju i följd af detta beslut blifva försedd med en vacker byggnad, och den svårlösta frågan om ett nytt riksdags- och riksbankshus skulle på ett lyckligt sätt komma att lösas. När jag nu gick till granskningen, var det äfven min skyldighet att tillse, på hvad sätt detta beslut år 1888 tillkommit.

I torden erinra eder, mine herrar, att Kongl. Maj:t 1887 afgaf en proposition i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det beslut, som fattades, men i hvilken propositions 5:e mom. Kongl. Maj:t anhöll, att Riksdagen skulle uppdraga åt Kongl. Maj:t att för Riksdagen förelägga ritningar till Helgeandsholmens bebyggande. Denna proposition afslogs af Riksdagen. Emellertid ansågs frågan vara af den vigt, att en enskild motionär, herr Lithander, år 1888 fann sig böra väcka densamma på nytt. Han begick med sin motion, enligt min uppfattning, det stora felet att vrida frågan ur händerna på Kongl. Maj:t och öfverlemna den i händerna på fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret. Icke så till förståendes, att jag ej anser att dessa delegationer lika samvetsgrant skulle kunna fylla sitt uppdrag, utan felet ligger deri, att hela pröfningsrätten derigenom blef Riksdagen undandragen, och än mera, den blef undandragen de sakkunniga myndigheter, som Kongl. Maj:t vid dylika vigtiga frågor brukar höra. Till den gjorda förändringen af propositionen har jag, åtminstone ej i motionen, kunnat finna några motiv. Det enda skälet skulle vara, att man ansåg, att frågan dermed lättare skulle vinna Riksdagens bifall. Enligt min

*Ifrågasatt an-
stånd med upp-
förande af-
nytt riksdags-
hus m. m.*

(Forts.)

*Ifrågasatt an-
stånd med upp-
förande af
nytt riksdags-
hus m. m.* — uppfattning har denna motion härigenom på ett väsentligt sätt för-
sämrat Kongl. Maj:ts proposition. Emellertid ansågs frågan så vigtig,
— i synnerhet därför, att bankens lokaler voro så dåliga — att man
det oaktadt fattade det ödesdigra beslutet.

(Forts.)

Går man till detta besluts beskaffenhet, skall man finna, att här föreligger ett, som jag antager vara något i Riksdagens annaler oerhördt. Man har beslutat ett stort byggnadsföretag om sex å sju millioner, utan att framlägga en ritning eller ett kostnadsförslag. — Detta framhölls också i den reservation mot 1888 års beslut, som afgafs af fyra framstående ledamöter inom Andra Kammaren. Jag skall taga mig friheten i edert minne, mine herrar, återupplifva, hvad dessa reserveranter anförde. I det de för sin del varnade för ett sådant beslut, som det ifrågavarande, yttrade de: »Aldrig har heller en byggnadsfråga förelagts Riksdagens pröfning till den grad outredd, som förevarande, och det oaktadt den gäller icke mindre än det största offentliga byggnadsföretag, som i vårt land under detta århundrade ifrågakommit». Man var emellertid så angelägen att beslut skulle fattas, att man ej fäste afseende vid denna reservation.

Nu komma vi till utförandet. Då visade sig snart följderna af beslutets ofullständighet. Holmen hade förvärfvats för den stora summan af nära 1,600,000 kronor. Hvad var då naturligare, än att Riksdagen för sin del ville låta sig angeläget vara att låta bebygga holmen på sådant sätt, att tomten begagnades så mycket som möjligt. Man beslöt således att bebygga holmen med både riksdagshus och riksbankshus och ansåg sig på detta sätt hafva för billigt pris skaffat sig tomter för båda dessa byggnader. Huru svårlöst emellertid detta problem varit för vederbörande riksdagshuskomité, visar sig deraf, att, ehuru *tre* år förflutit från det Riksdagen fattade sitt beslut, komitén ännu icke har kunnat åstadkomma ens en grundplan, om hvilken man kunnat ena sig.

När man nu skulle behandla de föreliggande motionerna, har man först gjort sig den frågan: kan verkliga Riksdagen fatta något nytt beslut i denna fråga, då den redan förut fattat ett definitivt sådant? Man har ryggat tillbaka för att upprifva ett en gång fattadt beslut. Och utskottet ansåg för sin del nödvändigt, att, innan det skred till vidare granskning af frågan, tillse huru stor del af Riksdagens beslut, som var utfördt. Går man för bedömande häraf till utskottets betänkande, finner man, att man förvärfvat hofstallet, att man beslutat sig för byggandet af hofstall på annat håll, samt att man förvärfvat bazarbyggnaden och tvättinrättningen. Den första punkt, man stötte på, såsom ännu ej genomförd, var den, att Riksdagen för sin del bestämt, det kostnaden för dessa byggnader icke skulle få öfverskrida fem millioner. På grund häraf ansåg sig det sammansatta utskottet skyldigt att fråga fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, om de ansåge att, efter de betydliga ändringar, som skett i 1888 års ritningar, efter de utvidgningar, som skett, efter de ändringar, fullmäktige sjelfve beslutat, de ansåge sig kunna hålla sig inom gränsen af fem millioner, som enligt beslutet ej finge öfverskridas. Det svar, fullmäktige och riksdagshuskomitén afgifvit på denna fråga, är för er, mine herrar, bekant genom handlingarna, och af detta svar framgår, att ärendet ännu befinner sig i ett så outredt

skick hos nämnda delegationer, att frågan icke *kan* besvaras. Underfrågasatt an-
 sådana förhållanden anser jag, att här icke kan vara tal hvarken om ständ med upp-
 att genomföra eller om att upprifva Riksdagens beslut, ty huru vida förande af
 detta kan uppfyllas eller icke, derom svärfvar man i den fullständigaste nytt riksdags-
 ovisshet. Den andra fråga, som sammansatta utskottet ansåg sig böra hus m. m.
 till vederbörande delegationer framställa, var, hvilka besparingar skulle (Forts.)
 vinnas, i fall man alternativt beslöte sig för att på holmen bygga endast
 riksdagshus och använda de betydliga medel, som nu visat sig vara
 erforderliga för bankens förläggande dit, till anskaffande af tomt åt
 banken på annat håll. På denna fråga har riksdagshuskomitén svarat,
 hvori dock bankofullmäktige icke kunnat instämma, att det syftes
 komitén möjligt att, äfven om bankhuset byggdes på holmen, bygg-
 nadsföretaget skulle blifva 300,000 kronor billigare än förut beräknats.
 Det är mycket svårt att förstå, huru komitén kommit till detta slut.
 Enda möjligheten till förklaring är, såsom jag i min reservation sökt
 visa, att komitén tänkt sig, att den betydliga afschaktning, som skulle
 ega rum å holmen, skulle bereda erforderligt material för den till-
 ämnade utfyllningen i strömmen och man derigenom få billigare trans-
 portkostnad för detta. Skulle häraf följa så stora besparingar, före-
 faller det mig alldeles oförklarligt, att, om jag minskar utfyllningen
 genom att på holmen uppföra endast ett hus, om jag borttager de
 föreslagna broarne, hvilka icke äro behöfliga, om bankhuset bygges på
 annat ställe, icke den besparing, som derigenom skulle uppstå, skulle
 blifva nästan tillräcklig att på annat håll anskaffa tomt åt banken.

Jemför man nu de senast föreslagna ritningarna af år 1891, hvilka
 äro tredje upplagan af dem, som blifvit uppgjorda, med det beslut,
 som fattades 1888, skall man finna, att de innehålla något helt annat
 än detta, och, hvad som är det viktigaste, att dessa byggnader, för att
 kunna placeras på den allt för tränga holmen, erfordra dubbelt så stor
 utfyllning, som den år 1888 tillämnade. Om jag således efter gransk-
 ning af dessa förhållanden funnit, att holmen är för liten för båda
 byggnaderna, och att man, för att bereda plats för dem, måste för-
 värfva mark från strömmen, frågar jag, huru vida icke lämpligt torde
 vara, att man tillsåge, om icke de penningar, som för detta ändamål skulle
 användas, kunde bättre användas, i fall man uppsökte en annan plats åt
 riksbanken. Mig synes, att det är minst sagdt oförvarligt att neka en
 utredning i sådant syfte, särskildt då man betänker byggnadernas monu-
 mentala karakter, och att frågan gäller så väl hela landets som i syn-
 nerhet hufvudstadens värdighet. Jag anser dessutom, att de under-
 sökningar, som hittills blifvit gjorda i afseende på frågans estetiska
 del, kunna anses knapphändiga, låt vara att sådana auktoriteter som
 statsrådet Meldahl och öfverintendenten Zettervall varit i tillfälle att
 härom uttala sig. Och hvad jag bestämdt bestrider, är att hvarken
 den konstruktiva eller den ekonomiska delen af frågan ens blifvit
 undersökt.

Af alla dessa orsaker anser jag, att kostnaderna för de tilltänkta
 byggnaderna ännu äro så ovissa, att man omöjligen kan säga, det man
 vill upprifva Riksdagens beslut, eller att hvarje undersökning i frågan
 kan anses såsom en rubbning af detta.

Hvad grundläggningen beträffar, tilltror jag mig icke att gent

*Ifrågasatt an- emot de erfarne män, som granskat denna del af frågan, bedöma huru
stånd med upp- vida denna grundläggning verkligen kan göras på det sätt, som är
förande af tilltänkt. Men så mycket tror jag mig kunna säga, att den föreslagna
nytt riksdags- grundläggningsmetoden kan rubriceras såsom gammalmodig, och jag
hus m. m. ber att få påpeka, att den betingar en utfyllning i strömmen af 40,000
(Forts.) kvadratfot. Kan man nu verkligen tänka sig att Stockholms kommun
skulle med stillatigande åse en sådan utfyllning, då kommunen har
papper i sin hand, som visa, att den har *eganderätt till vattnet*. Kan
man vidare tänka sig, att en sådan anordning som denna skulle få
ske utan att en förändring af stadsplanen för Stockholm först måste
begäras. Jag kan ej tänka mig annat, att en framställning härom
måste göras, då förslaget betingar två nya broar och en ny gatu-
anläggning.*

Hvad som är viktigare än allt annat, är den förändring af vatten-
förhållandena, som genom den föreslagna utfyllningen skulle komma
att ega rum. Jag vill icke yttra mig om, i hvad mån denna kan
anses skadlig eller icke. Så mycket har jag emellertid genom fram-
stående auktoriteters utsagor fått klart för mig, att förändringen är
så stor, att den omöjlig kan af administrativ myndighet beviljas,
utan att frågan måste af domstol pröfvas, hvilket vill säga detsamma
som ett uppskof af minst fem år.

Går jag nu tillbaka till orsaken, hvarför 1888 års förhastade beslut
fattades, så föranleddes detta deraf, att man med rätta ansåg, att de
lokaler, som banken begagnade, icke längre kunde med säkerhet be-
gagnas, utan att högst angeläget vore att med första få ett nytt
bankhus. Jag hemställer till er, mine herrar, huru vida man verkligen,
efter hvad jag nu tagit mig friheten påpeka, kan anse att någon sanno-
likhet förefinnes för att man genom bankens förläggande på holmen
skulle påskynda dess färdigbyggande. Nej, saken förhåller sig annor-
lunda. Kan man för banken förvärfva tomt på annat håll, är det
sannolikt att banken skulle stå färdig samtidigt med riksdagshuset. Jag
vågar dessutom påstå, att det skulle vara mycket svårt att i Europa kunna
leta upp något land, der man skulle vilja tränga tillsammans två sådana
monumentala byggnader, som de här tilltänkta, på en fläck, i stället för
att tillgodose olika platser med desamma. Om man förlade banken på
annat håll, vunnes dessutom den stora fördel, att riksdagshuset finge
fasader åt alla håll, då man deremot genom att fasthänga banken vid
riksdagshuset får den ena fasaden å riksdagshuset och framfasaden å
bankhuset skymda. Gör man i detta fall jemförelser med andra städer,
skall man finna, att exempelvis riksdagshusen i Wien, Berlin och Kri-
stiania alla äro belägna på en fri plats, med uppfartsvägar och fasader
på alla sidor. Visligen har man der aktat sig för att framkomma
med förslag om att med riksdagshuset förbinda ett annat hus, vore
det ock ett bankhus.

Nu säger man: allt detta är mycket godt och väl, men var så
god och anvisa en annan tomt för banken. Lättheten eller svårig-
heten häraf beror på de pretentioner, man har i afseende på bank-
husets läge. Man har ansett, att bankhuset borde ligga lika fritt som
riksdagshuset. Så är dock alldeles icke behöfligt. Bankhuset kan ligga
på hvilken tomt som helst, blott den har ett centralt läge. Och hvad

eldfaran beträffar, torde man icke vara så noga, då man vågat uti nu^{ifrågasatt an-}
 ifrågasatta förslag förlägga riksbankens sedeltryckeri inne i sjelfva^{ständ med upp-}
 bankhuset, dermed så att säga anläggande en fabrik i sjelfva bank-^{förande af}
 huset. Kan man göra så, kan man lika väl mot brandmurar lägga^{nytt riksdags-}
 banken i hvilket kvarter som helst. Att sådan åsigt gjort sig gällande^{hus m. m.}
 på annat håll visas af det nybyggda bankhuset i Berlin, hvilket ligger
 i hörnet af Jægerstrasse och Oberwallstrasse, fullständigt inbäddadt i
 kvarteret; och jag antager att detta lika väl som Sveriges riksbank kan
 göra anspråk på att vara skyddadt för eldfara.

(Forts.)

Vidare har man sagt: hvarför hafva icke motionärerna framkommit
 med förslag till tomt för bankhuset. Jag hemställer till er, mine
 herrar, huru det skulle tagit sig ut, om motionär, som hade önskningsar
 i detta syfte, skulle gått omkring och vidtalat tomtegar, om de ville
 sälja tomt till riksbanken. Sedan han väl fått tomten i sin hand,
 skulle bankofullmäktige med rätta hafva sista ordet om, huru vida denna
 passade eller icke. *Bankofullmäktige* äro ju de enda, hvilka det till-
 kommer att se till, hvar lämplig tomt kan skaffas.

Hvad har väl följden blifvit af att på detta sätt sammantränga
 båda byggnaderna på Helgeandsholmen? Jo, den, att riksbankshuset
 måste byggas i form af en cirkus, hvilken fason, efter hvad jag före-
 ställer mig, denna bank kommer att blifva ensam om i Europa.

Jag skall, som sagdt, icke tillåta mig att ingå i någon gransk-
 ning beträffande de stora olägenheter, som i konstruktivt afseende upp-
 stå i fråga om detta hus, derigenom att man är nödsakad att lösa detta
 svåra problem. Men hvad jag vågar påstå är, att en undersökning i
 det syfte en af motionärerna begärt icke bör medföra uppskof med
 arbetet. Jag anser, att denna undersökning endast skall komma att
 utgöra en ytterligare trygghet för Riksdagen sjelf, som fattat beslutet.
 Jag vill anmärka, att man icke får anse, att motionärerna eller jag
 med detta förslag velat uttala, att riksdagshuskomiterade icke förtjena
 allt beröm för den stora möda och det myckna arbete de nedlagt på
 att lösa detta svåra problem. Utan jag fattar denna undersöknings-
 fråga på det sätt, att om Riksdagen nu fattar ett beslut i hufvudsaklig
 öfverensstämmelse med min föreliggande reservation, så utgör detta
 endast en utsträckt fullmakt för vederbörande att, om de så skulle
 finna lämpligt, kunna få skaffa tomt för riksbanken på annat håll och
 icke vara tvingade att lägga banken på holmen. Detta behof af en ut-
 sträckt fullmakt har man också kunnat läsa mellan raderna i den
 reservation, fullmäktiges i riksgäldskontoret herr ordförande Boström
 afgifvit till det svar riksdagshuskomiterade lemnat utskottet. Herr
 Boström har nemligen i denna reservation påpekat, att redan nu au-
 ledningar torde förefinnas för vederbörande att hos Riksdagen göra
 anmälan derom *att Riksdagens beslut icke kunde genomföras* utan att
 för detta ändamål ändringar måste ske genom att sammanbygga de
 två beslutade husen till ett.

Om jag således nu för min del tager mig friheten yrka bifall till
 reservationen, gör jag det under det uttryckliga förbehåll, att här all-
 deles icke kan blifva fråga om att flytta det beslutade riksdagshuset
 från holmen, utan jag vidhåller, att det skulle vara vackert, om riks-
 dagshuset såsom man tänkt, byggdes der, men bankhuset flyttades till

*Ifrågasatt an- en annan plats. Jag har fått ett ytterligare stöd för denna min åsigt
ständ med upp- deruti, att öfverintendenten Zettervall, som haft godheten infinna sig
förande af i utskottet, på tillfrågan förklarar, att han ansåge det vara en lyck-
nytt riksdags- ligare lösning för en arkitekt att få på detta sätt med endast riks-
hus m. m. dagshuset bebygga holmen.*

(Forts.)

Då i afseende å husens konstruktion så mycket redan ordats i denna fråga, skall jag icke besvara kammaren med att ingå i några detaljer i detta hänseende.

Jag skall således endast anhålla att få yrka:

»att Riksdagen, med vidhållande af sitt år 1888 fattade beslut, att för inrymmande af Riksdagen, riksgäldskontoret och justitieombudsmansexpeditionen en byggnad skall uppföras å vestra delen af Helgeandsholmen, ville uppdraga åt fullmäktige i banken och riksgäldskontoret att, innan verkställighet af Riksdagens beslut i fråga om uppförande å holmen af ett bankhus må ifrågakomma, taga i förnyadt öfvervägande frågan, om icke byggnadsplats för riksbanken skulle annorstädes kunna beredas, samt till nästa riksdag inkomma med fullständig utredning så väl derom som angående de kostnader, som genom en sådan förändring af Riksdagens beslut kunde uppkomma»; och anhåller, herr talman, om proposition på detta mitt yrkande.

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 7 på aftonen.

Friherre af Ugglas: Innan jag öfvergår till sjelfva saken, nödgas jag några ögonblick fästa mig vid ett förhållande, som må hända får anses röra mig mera personligt. Man har nemligen i afseende å dessa motioner rörande Helgeandsholmen sökt göra troligt, att under dem skulle ligga förtäckt ett stockholmsintresse; och man har till och med, jag vet det med full säkerhet, gått så långt, att man ansett, att under dem låge en intrig, jag kan icke kalla det annat, att upprifva Riksdagens beslut för att derigenom tillvinna åt Stockholms stad dispositionsrätten öfver Helgeandsholmen.

Det är ledsamt, att numera så sällan *detta* får vara *detta*, och att man alltid är så färdig att tillskrifva personer motiv, som för deras handlingssätt äro fullständigt främmande. För min del kan jag omöjligt fatta hvad Stockholms stad skulle hafva för intresse deraf, att, såsom jag påyrkat, endast riksdagshuset komme att fortfarande vara förlagdt på holmen. Det låge möjligen något intresse för Stockholms stad deri, att bankhuset förlades dit, emedan detta bankhus ovilkorligen skulle medföra åtskilliga fördelar för Stockholm, såsom broar, gator m. m. dylikt. Jag kan icke fatta, hvarifrån man fått denna tanke.

Vidare har man mycket både man och man emellan och i pressen framhållit det orimliga uti att upprifva ett Riksdagens beslut. Ja, mine herrar, jag har aldrig yrkat, att man nu skall upprifva Riksdagens beslut. Jag har yrkat, och det yrkandet står jag fast vid, att i afseende å riksdagshuset Riksdagens beslut måste stå orubbadt, men att frågan om verkställigheten af Riksdagens beslut i afseende å banken måtte få anstå, till dess en ny utredning företagits. Och jag tillade

vid remissen alldeles tydligt och bestämdt, att skulle denna utredning^{ifrågasatt an-} visa, att riksbankshusets förläggande till annan plats komme att blifva^{stånd med upp-} ekonomiskt ofördelaktigare än som kunde anses motsvara fördelarne i^{förändring af} öfrigt, så finge man återvända till holmen. Jag tror således, att den^{nytt riksdags-} uppfattning, som i detta hänseende gjort sig gällande, i flera fall är^{hus m. m.} oriktig; men jag ser, att äfven utskottet delat den, och med en sådan^(Forts.) missuppfattning är det icke underligt, att utskottet kommit till det slut, som betänkanDET utvisar.

Jag skall nu bedja att något få granska utskottets skäl. De äro, såsom herrarne finna, hvarken många eller mycket uttömmande. De äro jag kan kalla dem helt och hållet negativa. Utskottets första skäl för sitt afstyrkande är att: »motionärernas framställningar icke stödjas af några positiva bevis, utan grundats allenast på allmänna antaganden och farhågor, till hvilka, enligt de upplysningar, utskottet inhemtat, fullt giltig anledning icke synes finnas i verkliga förhållandena». Utskottet anser således, att man icke förebragt bevis för sin åsigt. Utskottet företer, så vidt jag kan se, icke något bevis för *sin*, så att i det afseendet skulle man kunna säga, att vi äro qvitt. Men jag skall nu bedja att få framlägga några bevis, som jag för min del anser talande.

Jag vill då bedja, att man behagade hålla i minnet, att min motion utgår från den förutsättningen, att Helgeandsholmen icke erbjuder tillräckligt utrymme för båda de ifrågavarande byggnaderna. Jag fäster mig då först vid den omständigheten, att det visat sig icke vara möjligt att fullständigt utföra Riksdagens beslut om två *skilda* byggnader. Riksdagen fattade, som man torde erinra sig, 1888 det beslutet, att på Helgeandsholmen två skilda byggnader skulle uppföras. Nu är förhållandet, att dessa byggnader enligt ritningarna äro sammanbyggda till $\frac{1}{3}$ af sin längd och till hela sin höjd på en god sträcka. Jag vet, att man kallar detta för ordrytteri, och att man till och med gått så långt, att äfven om byggnaderna varit fullständigt sammanbyggda och endast åtskilda af brandmur, så vill man påstå, att det är skilda byggnader. För min del tror jag icke, att detta var Riksdagens mening, utan att denna var, att riksdagshuset skulle vara för sig och riksbanken för sig. Detta kan dock i sjelfva verket vara en omständighet af mindre betydelse, och jag fäster mig ej heller så fasligt mycket vid den. Men hvad jag dock icke kan undgå att uppmärksamma är, att icke mindre än två af herrar fullmäktige, en i riksbanken och en i riksgäldskontoret, delat min uppfattning deri, att Riksdagens beslut i alla fall icke blifvit genomfördt.

Jag vill nu komma till en annan och som mig synes viktigare omständighet, nemligen den, att bankbyggnaden är ämnad att bli dubbelt så stor som den, hvilken 1888 förespeglades Riksdagen, och att detta nödvändiggjort högst betydligt ökade utfyllningar mot hvad som ifrågasattes 1888. Då Riksdagen det året fattade sitt beslut, förefans till ledning härför icke annat än en af 1883—84 årens komité uppgjord planritning, och på denna fans utlagd en riksbank, som upptog en grundytta af 15,000 kvadratfot. Och, mine herrar, den var icke tagen ur luften denna siffra, ty då komitén hade skyldighet att föreslå en bankbyggnad, måste komitén naturligtvis förvissa sig om hvad som

Ifrågasatt an-
stånd med upp-
förande af
nytt riksdags-
hus m. m.
(Forts.)

erfordrades i tomtplats härtill. Komitén tillskref således bankofullmägtige och frågade, huru stor areal herrar fullmägtige ansågo erforderlig för bankbyggnaden. Derpå svarade fullmägtige, enligt hvad i komitérades betänkande finnes angifvet, 10,000 qvadratfot, deri dock icke inberäknade trappor, gårdar, murar o. s. v., för hvilka ändamål af komitén tillades 5,000 qvadratfot. Och det var sålunda en grundyta af 15,000 qvadratfot, som förespeglades Riksdagen såsom erforderlig, då beslutet fattades.

Jag vet icke, om herrarne hafva någon aning om huru stor den tilltänkta riksbanken nu är? Jo, fullmägtige hafva sjelfva upplyst, att för banken är afsatt en areal af 40,000 qvadratfot, deraf dock endast 32,600 qvadratfot äro ämnade att bebyggas. Således är här afsedd en riksbank mer än dubbelt så stor som den Riksdagen hade en aning om, då beslutet fattades. Att detta föranledt högst betydliga utfyllningar i strömmen, faller sig också helt naturligt. Och detta är åtminstone för mig så mycket mera anmärkningsvärdt, som det sammansatta utskottet år 1888 meddelat Riksdagen, att utskottet på förfrågan, huru vida det inom utskottet förut väckta förslag om två *skilda* byggnader skulle kräfvat några större utfyllningar i strömmen, erhållit det svar, att »det låter sig utan svårighet göra att å den del af Helgeandsholmen, som faller vester om förlängningen af Drottninggatans vestra gatulinie, uppföra en för riksbankens behof tillräcklig byggnad utan att större utfyllning därför behöfver företagas, än den, som enligt förslaget till en för Riksdagen och riksbanken gemensam byggnad å Helgeandsholmen ansetts nödvändig». Nu kan man ju säga, att här gäller utskottets fråga två *skilda* byggnader, men det visar ändå, huru utskottet var angeläget, att icke några större utfyllningar än de år 1888 ifrågasatta skulle behöfvat göras. Det visar också, att sakkunnig person ansett en *tillräckligt* stor bankbyggnad kunna uppföras utan ökad utfyllning. Huru förhåller det sig nu härmed? Jo, enligt en karta, som jag låtit upprätta och som här finnes för hvar och en tillgänglig, uppgick storleken af den utfyllning, som var ifrågasatt år 1888, densamma, som finnes angifven å komiterades här ofvan antydda planritning till 25,200 qvadratfot, men den utfyllning åter, som enligt de senaste ritningarna anses nödvändig, till 44,400 qvadratfot. Skilnaden är ju betydlig.

Jag vill dock erkänna, att här ofvan citerade uppgift kunde vara riktig, då den lemnades, ty man hade icke en aning om, att bankofullmägtige skulle anse sig behöfvat en dubbelt så stor riksbank, som den de sjelfva föreslagit.

Det har ändå förefallit mig litet vågadt att så der utan några betänkligheter fylla ut i strömmen, och jag kan i sammanhang dermed icke underlåta att fästa uppmärksamheten vid ett påstående, som förekommer i byggnadskomiténs vid utskottets betänkande fogade yttrande, der det heter: »Helgeandsholmen är bland de centralt belägna platser i hufvudstaden, som kunna komma i fråga, den enda, der riksdags- och riksbanksbyggnader just på grund af tomtplatsens storlek kunna uppföras tillsammans».

Ja, mine herrar, säkert är dock, att holmen utan tillskott af angränsande vattenområde icke är en tillräcklig byggnadstomt. Jag har

nu kommit in på sjelfva vattenfrågan. Dess tekniska detaljer, dess ^{ifrågasatt an-} inflytande på vattenafloppet i Norrström förstår jag icke tillräckligt ^{ständig med upp-} för att derom yttra mig, och jag är dessutom fullt öfvertygad, att denna fråga kunnat bli löst på ett fullt lagenligt sätt. Jag har också ^{förande af} med tillfredsställelse erfärit, att redan nu väg- och vattenbyggnadsstyrelsen kommer att i detta ärende höras. Dock föreställer jag mig — och jag tror icke, att detta kan anses såsom uttryck för något obehörigt stockholmsintresse — att äfven stadens myndigheter skola få tillfälle att yttra sig i en fråga, som rör staden så nära, helst jag tror mig veta, att Stockholms stad har eganderätten till det vatten, i hvilket utfyllning skall ske; och jag föreställer mig, att man icke kommer att företaga någon byggnad på stadens mark eller någon förändring med de nuvarande vattenförhållandena i Norrström, innan staden blifvit tillfrågad. Jag vill således icke vidare inlåta mig på denna fråga om vattnet, men att den icke är så lätt löst, som man för närvarande synes anse, derom är jag öfvertygad. Jag har nemligen två gånger deltagit i utarbetande af förslag för borttagande af norra hörnet af Helgeandsholmen och om ordnandet af stränderna kring holmen, och med den erfarenhet, jag derifrån hemtat, tror jag mig våga säga, att denna fråga icke är lätt löst. Ingen kan mer än jag önska, att då frågan en gång kommer till stadsfullmäktiges behandling, dessa måtte visa allt möjligt tillmötesgående. Men man kan icke begära, att staden skall blunda i en fråga, som för staden är af allra högsta vikt.

Hvad Mälarens strandegare komma att säga, vet jag icke, men i det afseendet torde allt svarigheter också komma att yppa sig för en hastig lösning. Kunde således hela denna fråga lösas utan att man i väsentligare mån behöfde röra vid vattnet, vore det väl mycket lyckligt. Och detta tror jag verkligen skulle kunna låta sig göra. I fall nemligen banken flyttades till någon annan tomt, behöfdes vid Helgeandsholmen ingenting annat än att holmens nuvarande stränder reglerades och ordnades samt försågos med kajer. Detta vore något helt annat, än att först fylla ut 30 å 40 tusen qvadratfot och sedan bygga kajer af betydligt större omfång. Riksdagshuset ensamt kan få rum utan att man behöfver göra annat än en mycket obetydlig utfyllning. På så sätt skulle man vara ifrån en fråga, som, man må säga hvad man vill, dock är en svårlöst tvistefråga, nemligen frågan om de stora utfyllningarna i Norrström. Jag vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på, att herrar bankofullmäktige anse att det nu uppgjorda förslaget är det bästa sättet att hastigt få en ny riksbank. Jag är af alldeles motsatt åsigt. Om nemligen till nästa riksdag en ny tomtplats för banken hade kunnat erhållas, så kunde man på 3, högst 4 år derefter ha den nya riksbanken färdig. Således senast år 1896. I fall riksbanken deremot skall läggas på Helgeandsholmen, tror jag mig kunna påstå, att något arbete der icke kan begynna förr än i slutet af 1893 eller början af 1894. Och, efter hvad i Kongl. Maj:ts proposition till 1887 års Riksdag uppgafs, skulle det kombinerade riksdagshus- och riksbankskomplexet kräfvat för dess utförande en tid af 9 år. Vi komme således åtskilliga år in i det nya seklet, innan vi finge se den nya banken. Hvilken fördel det är att icke sammankoppla dylika frågor, ser man af riksarkivet. Riksdagen hade ifråga-

(Forts.)

*Ifrågasatt an-
sänd med upp-
förande af
nytt riksdags-
hus m. m.*

(Forts.)

satt, att riksarkivet skulle flyttas till det nuvarande riksdagshuset; man hade sålunda fått afvakta att vi erhållit ett nytt riksdagshus, innan man kunde bereda riksarkivet någon ny lokal; men sedan man beslutat sig för att öfverge den tanken och bygga för riksarkivet på dess gamla tomt, så står nu riksarkivet färdigt, hvilket eljest låtit vänta på sig ganska länge. Jag har också bland de många personer, med hvilka jag samtalat härom, förnummit den åsigt vara ganska allmän, att det skulle vara en stor fördel, om man kunde skilja dessa båda byggnader åt, men — det skulle kosta för mycket, säger man. Det är just en utredning rörande dessa kostnader jag nu begärt. Skulle af en sådan utredning framgå, att riksbankens förflyttning från holmen blefve väsentligt dyrare, ja, då finge man väl lata frågan derom förfalla. Men skulle det åter visa sig att det tvärt om blefve obetydligt dyrare, må hända billigare, att åt banken bereda en annan tomplats, så tror jag, att man skulle ångra, att man nu grundat sitt beslut på fullkomligt obestyrkta och, jag vågar säga, i detta ögonblick obestyrkbara uppgifter, då här icke föreligger något kostnadsförslag.

Vidare kan jag icke underlåta att ännu en gång beröra de så mycket omtalade ljusgårdarne, hvarvid likväl ingen här fäst sig. I det afseendet är jag lycklig att hafva etatsrådet Meldahl på min sida. Sedan han nemligen genomgått och granskat det först framställda förslaget och dervid gjort sina anmärkningar, så säger han slutligen: »At Lysgaardenes Areal kun er ringe, er ligesom saameget Andet en Følge af den stærkt inskrænkede Byggeplads og vil medføre, at man kommer til at forsyne Lysgaardene med hvide Vægge samt med særlige Apparater for Snesmeltning (Damp)». I detta afseende är åtminstone Meldahl icke nöjd med *allt*, såsom herr Lithander vid remissen af motionen yttrar, utan har tvärt om gjort en ganska tydlig anmärkning mot anordningen af dessa ljusgårdar. Nu trösta visserligen byggnadskomiterade oss med att dessa icke äro obetydligt större än vid flera byggnader utomlands. Men den omständigheten att det i utlandet finnes ljusgårdar, som äro oskäligen små, bör väl icke för oss vara ett skäl att följa sådana exempel. Det är dock ingen sådan småsak denna fråga om ljusgårdarne; de äro 8 till antalet, belägna 1 i hvarje af hvardera kammarens 4 hörn; de hafva en höjd af 80—90 fot med en genomskärning af 12—15 fot och förtjena mera namn af brunnar än af ljusgårdar. Jag tror icke, att detta kan vara någon god anordning. Hvar och en kan lätt föreställa sig beskaffenheten af en dylik brunn, då man får höra, att den snö och is, som om vintern der samlas, måste borttagas genom artificiella medel.

Jag kan i sammanhang härmed icke underlåta att något beröra äfven den estetiska delen af denna byggnadsfråga, ehuru föga intresse den delen synes kunna påräkna. Med ledsnad har jag nemligen funnit, att hvarken i utskottets betänkande, i byggnadskomiténs yttrande eller i fullmäktiges skrifvelse en enda antydning finnes härom, och den bör väl ändå icke helt och hållet förbises. Här har, mine herrar, det sorgliga förhållandet inträffat, att en stor skism uppstått mellan svenska konstnärer i afseende å sättet för denna byggnadsfrågas lösning. Man kan knappt kalla det för en skism, emedan på den ena sidan står hufvudsakligen en enda, jag erkänner det villigt, mycket framstående ar-

kitekt, nemligen öfverintendenten Helgo Zettervall — möjligen några ^{frågasatt an-}andra — men på den andra sidan finnes det öfvervägande antalet af ^{stående med upp-}Sveriges för närvarande mest ansedde arkitekter och konstnärer. Jag ^{förande af}tillåter mig icke säga, hvilkendera sidan i detta fall har rätt. Men ^{nytt riksdags-}det är likväl sorgligt, att, när det är fråga om att uppföra en stor ^{hus m. m.}national byggnad, så liten enighet råder mellan dem, som mest skulle intressera sig för och äro kompetenta att döma i saken, att man behöft vända sig till utlandet för att få ett omdöme om förslaget. Ingen enda svensk myndighet har fått tillfälle att yttra ett enda ord om hela denna sak. Härvid har jag icke kunnat undgå att fästa mig vid ett uttryck, som förekommer i riksdagshuskomiténs skrifvelse till fullmäktige af den 13 januari 1891; der står: »Komitén, som dels icke tilltrorde sig att, utan inhemtande af sakkunnigt yttrande angående förslaget, anmäla detsamma till slutlig pröfning och dels måste fästa särskild vikt vid att erhålla dylikt yttrande från fullt opartiskt håll(!), föranleddes med afseende härå föreslå herrar fullmäktige att i och för det uppgjorda förslagets bedömande vända sig till danska etatsrådet F. Meldahl, en man, hvilkens särskilda sakkunskap i fråga om byggnader af nu förevarande slag, och hvilkens framstående egenskaper såsom konstnär och bedömare på byggnadskonstens område äro allmänt kända.» Genom detta yttrande hafva komiterade således förklaradt, att man inom Sverige icke kunde få ett fullt opartiskt yttrande öfver de ritningar, som funnos uppgjorda till riksdags- och riksbankshus. Jag tycker att denna beskyllning är hård och orättvis. Hvarför kunde icke byggnadskomiterade och fullmäktige anlita den enda offentliga myndighet, som fans att tillgå, då öfverintendentsembetet, derigenom att intendenten äfven var arkitekten, befans jäfvig, jag menar akademien för de fria konsterna? Denna akademi, mine herrar, har i sådana fall större anor än mången kanske tror. Den stiftades af C. G. Tessin för att utgöra en ritkola vid slottsbyggnaden härstädes. Den har sedermera icke urartat och har ständigt bland sina medlemmar räknat våra största och skickligaste konstnärer äfven på byggnadskonstens område. Skälet hvarför denna akademi nu icke blef anlita i denna fråga, må ha varit hvilket som helst, icke kunde det ha skett derför, att man icke skulle kunna påräkna fullständig sakkunskap.

Jag är i allmänhet icke benägen att delgifva kammaren yttranden, som af andra personer lemnats mig. Men åtskilligt har vid behandling af denna fråga förekommit, som synes mig berättiga personer, mot hvilka anmärkningar rigtats, att få säga ett ord till sitt försvar. Vid remissen af min motion sökte herr Lithander göra troligt, att yttrandet från teknologföreningens fackafdelning för husbyggnadskonst endast var afgifvet af några unga teknologer på ett sammanträde, hvori de äldre medlemmarne icke skulle ha deltagit. Detta jemte några andra anmärkningar ha föranlett nämnda fackafdelning att till mig inlemna en skrifvelse jemte en förteckning på de personer, af hvilka afdelningen består, och bland hvilka man finner många, jemväl äldre framstående och skicklige yrkesmän på byggnadskonstens område. Jag anhåller, herr talman, att få uppläsa nämnda skrift:

»Med anledning af de omdömen, hvilka blifvit i Riksdagen och uti vissa tidningar fälda öfver så väl svenska teknologföreningens fack-

*Ifrågasatt an- afdelning för husbyggnadskonst, som ock öfver det meddelade resultatet
ständ med upp- af inom fackafdelningen förda diskussioner angående Helgeandsholmens
förande af bebyggande, har fackafdelningen ansett sig skyldig att genom sina
nytt riksdags- komiterade ställa följande meddelande till edert förfogande.
hus m. n.*

(Forts.)

Såsom af bifogade förteckning öfver medlemmarne uti svenska teknologföreningens fackafdelning för husbyggnadskonst framgår, består fackafdelningen icke uteslutande af yngre arkitekter, såsom man velat påstå, utan räknar äfven bland sina medlemmar så väl äldre framstående ingenjörer som arkitekter. I förteckningen äro namnen å de ledamöter, som bevisat förhandlingarna angående helgeandsholmsfrågan understrukna med *ett* streck och deras namn, som yttrat sig i diskussionen, med *två*. Alla fackafdelningens sammankomster tillkännagifvas genom till medlemmarne utskickade kallelsekort, å hvilka finnas angifna de ämnen, som vid sammankomsterna skola behandlas.

Upplysningsvis torde härvid böra nämnas att, enligt hvad de förda protokollen utvisa, någon opposition mot de uti den offentliggjorda skrifvelsen uttalade åsigtorna icke gjort sig gällande, och har ej någon reservation anförts till protokollen.

Om ock professor Dahl af personliga skäl funnit sig föranlåten att med anledning af skrifvelsens offentliggörande afgå från ordförandeplassen, har han dock ej under diskussionen ej heller till protokollet anført någon reservation emot sjelfva saken.

Med afseende på de emot våra uppgifter framkomna anmärkningar må följande anföras:

Angående först bredden på den mellan riksdagshuset och riksbanken tillämnade gatan, har fackafdelningen helt naturligt icke kunnat grunda sina omdömen på andra uppgifter, än som de publicerade ritningarna lemna. Har man sedan dessa ritningars tillkomst funnit nödigt att efter hela dess längd göra gatan bredare, kan detta endast ske genom inskränkning af de i byggnaderna tillämnade lokalerna, eller genom bankhusets förflyttning ytterligare vester ut, möjligen ock genom dessa båda eventualiteter på en gång.

I det förre fallet torde blifva ännu svårare än förut att anordna de olika lokalerna, så att de uppfylla på dem ställbara anspråk och bibehålla den monumentalitet man för interiören af sådana byggnader, som här är fråga om, har skäl att fordra. I det senare fallet måste ytterligare utfyllningar göras, och kommer sålunda holmens otillräcklighet att blifva ännu mera påtaglig, ytterligare vanskligheter vid grundläggningen att framkallas samt kostnaderna ytterligare att ökas.

Fackafdelningen har vidare framhållit, att den utredning som förelåg, då Riksdagen fattade sitt beslut, icke varit uttömmande, och detta torde väl icke erfordra några vidare förklaringar, enär icke ens ritningar voro uppgjorda till de byggnader Riksdagen beslöt uppföra, så mycket mindre kunde då några fullständiga utredningar angående kostnaderna hafva förelegat.

I Riksdagen har bland annat yttrats, att en erkänd auktoritet förklarar att grunden ingalunda vore olämplig att bygga på, hvilket fackafdelningen icke heller har bestridit, utan endast velat framhålla, att derest densamma skall bebyggas på det sätt här föreslagits, en del dyr-

barare grundläggningsmetoder, än som uti tillgängliga handlingar i *ifrågasatt anstånd med uppförande af nytt riksdagshus m. m.* frågan angifvits, måste tillgripas, medförande ökade kostnader.

I Post- och Inrikestidningar har en artikelförfattare särskildt fäst sin uppmärksamhet vid det af fackafdelningen fälda yttrandet att grundläggningen vid det sydvestra hörnet, nu föreslagen att utföras af pålning i utfylt grusbank, skulle vara »ytterst riskabel», hvilket ej heller vid något närmare eftertänkande torde kunna förnekas, för så vidt man icke — såsom fackafdelningen påpekat — dervid vidtager dyrbara skyddsåtgärder.

Samme författare anställer vidare en jämförelse mellan det här föreslagna grundläggningssättet och det, som använts för de i Mälaren uppförda bropelarne till sammanbindningsbanan, hvilka grundläggningsmetoder enligt hans förmenande äro fullkomligt analoga.

Att så icke är förhållandet, utan denna jämförelse deremot är ganska haltande, torde framgå af följande:

Vid sammanbindningsbanans södra bro verkställdes en större grusfyllning, uti hvilken sedan pålades för de olika bropelarne. Härigenom kunde man som naturligt utbreda sig på tillräcklig areal för pålningen under de jämförelsevis lätt belastade pelarne. Utfyllningen skedde ock i ganska lugnt vatten.

Trots dessa här gynsamma omständigheter försåg man broreglarnes upplag med juster-inrättningar, så att en upprigtning af bron skulle kunna företagas, om sänkningar af pelarne uppstode — allt en följd af den gjorda grundläggningens befarade osäkerhet. Någon justering säger man sig visserligen ej hafva företagit, men detta utesluter dock ej möjligheten af att sättningar, om än obetydliga, förekommit, hvilka här å den lättrörliga broöfverbyggnaden ej hafva haft någon menlig inverkan.

Vid Helgeandsholmen äro förhållandena helt annorlunda, ty dels kan man här ej utbreda grundläggningen öfver en större areal, om sådant erfordras, dels komme den gjorda grusfyllningen att högst menligt åverkas af här rådande strida strömdrag, som visat sig kraftigt nog att bortföra de utefter kajmurarne tidtals gjorda stenfyllningarna, afsedda att skydda dervarande pålningar för utskärningar, samt att slutligen en sättning om än ringa skulle ganska ofördelaktigt gifva sig tillkänna å ofvanstående husfasader — som nog ej så lätt genom justeringsinrättningar då kunde återföras i sitt ursprungliga skick.

Hvad slutligen beträffar fackafdelningens yttrande angående vattenförhållandena, så synes detsamma på visst håll hafva blifvit missförstådt.

Det torde dock vara tydligt, att om man endast verkställer den för byggnadernas inrymmande å holmen nödvändiga utfyllningen å sydvestra hörnet, skall detta alltid hafva en viss inverkan, om än af ringa betydelse, å härvarande vattendrag; en utvidgning af den norra grenen blifver därför nödvändig, men denna torde icke kunna göras så som komiterade tänkt sig — eller att afskära holmens norra hörn så att det norra utloppets stränder blifva parallela — utan att medföra de af fackafdelningen påpekade följder.

Skall en sådan otvifvelaktigt riktig och önskvärd reglering af stränderna i norra grenen företagas, blifver anläggandet af en dammbyggnad för att på ett ändamålsenligt sätt ordna vattenförhållandena

Ifrågasatt an- nödvändig. Företager man nemligen den föreslagna afskärningen af
 ständ med upp- holmens norra hörn utan vidare åtgärder, blir vattenafloppet allt för
 förande af stort, hvilket för Stockholms stad skulle hafva ödesdigra följder.
 nytt riksdags-
 hus m. m.

(Forts.)

Genom anläggandet af en dammbyggnad blir man deremot i stånd
 att hålla Mälarens låg- och medelvattenstånd vid deras nuvarande höjd,
 hvilket af Stockholms stad på anförda grunder måste påyrkas, men kan
 högst betydligt sänka högvattenytan, något som för mäljarstrandegarne
 skulle vara af snart sagdt ovärderlig nytta och fördel.

Endast på detta sätt torde ett riktigt ordnande af vattenförhållan-
 dena vara möjligt, hvilket vid de beräkningar, som förelågo vid Riks-
 dagens beslut ej synes vara medtaget, men hvarigenom otvifvelaktigt
 ytterligare omkostnader utöfver de angifna komma att uppstå.

Packafdelningen har alltså med sitt anförande velat fästa veder-
 börandes uppmärksamhet på åtskilliga betydande, ehuru hittills mindre
 beaktade utgifter, som stå i oupplösligt samband med de tillämnade
 byggnaderna, på det att man måtte genom en omfattande utredning
 af *frågan i sin helhet* vinna visshet om huru vida icke denna byggnads-
 fråga äfven ur rent ekonomisk synpunkt kan lösas fördelaktigare än
 som skulle blifva fallet, om byggnaderna utfördes i öfverensstämmelse
 med riksdagsbeslutet af 1888.

Stockholm den 9 april 1891.

*I. Gust. Clason. Hugo Hörlin. Alb. M. Isoz. P. A. Lindahl.
 Carl Möller. Kasper Salin. G. Wickman.»*

Vidare ber jag att få meddela kammaren ett utdrag af proto-
 kollet vid konstnärsklubbens sammanträde den 12 februari innevarande
 år, utvisande uppfattningen i denna fråga hos många bland våra mest
 framstående konstnärer och arkitekter. Klubbens vid nämnda tillfälle,
 då 71 bland dess ledamöter voro tillstädes, fattade beslut framgår af
 följande ord:

»Efter det ordföranden framställt proposition på kanslirådet Zanders
 förslag att den förda diskussionen skulle utgöra klubbens uttalande i
 ämnet och denna framställning efter öppen omröstning blifvit förkastad
 med alla röster utom två, beslöts att klubben skulle såsom sådan göra ett
 bestämdt uttalande. — Angående detta beslöts på förslag af intendenten
Gellerstedt m. fl. att godkänna hufvudinnehållet och syftet af komi-
 terades förslag till uttalande, hvadan alltså klubben ville hafva fram-
 hållit det enligt dess uppfattning ur konstnärlig synpunkt origtiga uti
 att sammanföra två byggnader, hvilka hvad karakter och ändamål be-
 träffar äro så olikartade som riksdags- och riksbankshus, samt det
 omöjliga att på en så liten plats som Helgeandsholmen och i sådan
 närhet till kongl. slottet, gifva en byggnad den monumentalitet och
 värdighet, ett lands representanthus ovilkorligen kräfver.

På derom gjord framställning beslöts att i dagens protokoll införa
 de närvarandes namn, hvarjemte framhölls det önskvärda uti, att de
 bland de närvarande, hvilka i dagens fråga hade en afvikande åsigt,
 ville till protokollet låta sådant anteckna.

Till att jemte sekreteraren justera och å klubbens vägnar under-^{Ifrågasatt an-}teckna dagens protokoll utsågos med acklamation klubbens ordf.^{stånd med upp-}
 O. Arborelius samt herrar Richard Bergh, John Börjeson, frih. G.^{förande af}
 Cederström, I. Gust. Clason, C. A. Grundström, P. Hasselberg, Julius ^{nytt riksdags-}
 Kronberg, grefve G. von Rosen och Gustaf Upmark. ^{hus m. m.}

(Forts.)

Härefter upplöstes sammanträdet.

Stockholm som ofvan.

Carl Möller.

Justeradt den 13 februari 1891.

O. Arborelius, Richard Berg, John Börjeson, Gustaf Cederström,
 I. Gust. Clason, G. Grundström, P. Hasselberg, Julius Kronberg,
 G. von Rosen, Gustaf Upmark.

Rätteligen afskrifvet betygar:

I. Gust. Clason.

Carl Möller,

konstnärsklubbens sekreterare.»

Man har jemväl förebrätt motionärerna, att de icke uppgjort något förslag till frågans lösning på annat sätt än det nu föreliggande. I detta afseende tror jag, i likhet med herr Fränckel, att det vore för mycket begärdt, att enskilde motionärer skulle framlägga fullständiga förslag, helst då, för jemförelse dermed, ännu icke någon kostnadsberäkning finnes uppgjord för bebyggande af Helgeandsholmen. För min egen del är jag dock mycket villig att framställa åtskilliga förslag, som, enligt mitt förmenande, ganska väl skulle kunna lösa frågan, ehuru jag på förhand vet, att de skola röna motstånd. Komiterade åren 1883—1884, hvilka sökte att med hvarandra *icke* sammanbinda frågorna om riksdags- och bankhus, föreslogo att den nya banken skulle uppföras på den gamla platsen, och uppgjorde för detta ändamål fullständiga ritningar och kostnadsförslag, men det förslaget strandade på bankofullmäktiges motstånd. Jag erkänner visserligen, att genomförande af samma förslag skulle ha varit förenadt med ganska stora svårigheter, men jag vågar ändock tro, att problemet icke skulle ha varit svårare att lösa här, än på många andra ställen, såsom t. ex. i Paris, der, såsom jag hört berättas, postverkets nybyggnad uppförts på dess gamla plats, och postverket under byggnadstiden hyrt sig lokaler på annat ställe. Säkert är emellertid, att ingen billigare lösning af frågan fins, emedan, enligt kostnadsförslaget, bankhuset, fullt färdigt, på så sätt skulle kosta endast 880,000 kronor, hvartill komiterade lade ett belopp af 120,000 kronor till hyra af andra lokaler under tiden. Således skulle, enligt detta förslag, hela denna byggnad kosta omkring en million kronor, och jag tror, att detta var ett ganska godt förslag.

Vidare har jag, för min del, många gånger undrat öfver, hvarför man icke tänkt på det Bergstralska huset. Underhandlingar om dess förvärfvande lär, enligt ordförandens i byggnadskomitén meddelande, ha varit inledda, men ledt till ett pris af icke mindre än 1,500,000 kronor. När dessa underhandlingar bedrefvos, känner jag icke. Men det vet jag, att från den 30 september 1877 till den 30 september

Ifrågasatt an-1879 stod detta hus Stockholms stad till buds för en summa af 860,000 kronor.

Vidare uppgaf ordföranden i byggnadskomitén sjelf en tomt, som jag, för min del, anser mycket lämplig, nemligen arfprinsens palats. Man har sagt, att bankofullmäktige gjort alla möjliga försök för att erhålla byggnadsplats åt riksbanken, men förgäfves. Jag tillåter mig att betvifla detta.

Under de tjugu år denna fråga förevarit, hafva bankofullmäktige, så vida jag vet, endast 2 (två) gånger sjelfva påträffat och föreslagit lämplig tomt till bankbyggnad — utom på Helgeandsholmen. Den ena gången var det kanslihuset och den andra kronprinsens stall, men om bankofullmäktige hade vidtagit den andra åtgärden, att infordra anbud å tomter i de delar af Stockholm, som kunna anses lämpliga för riksbanken, är jag öfvertygad, att många tomtigare skulle ha lyssnat dertill.

Hvad nu angår kostnaderna för de ifrågasatta byggnaderna på Helgeandsholmen, så har jag, trots alla försök, icke kunnat erhålla ens den ringaste approximativa uppgift i detta hänseende. Och detta är helt naturligt, ty hvarje utredning saknas, hvarpå man skulle grunda en dylik beräkning, och det är ingenting annat jag begär än att en sådan utredning först må komma till stånd.

Jag har må hända allt för länge tagit kammarens tid i anspråk, och jag anhåller om ursäkt dertför. Men jag har mer än någon annan ledamot i denna kammare till följd af omständigheterna haft att syssla med denna fråga, och det är då icke underligt, om detta kunnat hos mig väcka ett varmt intresse att se denna fråga löst på ett sätt, som, enligt mitt förmenande, vore det bästa. Hvad jag nu har begärt är endast, att Riksdagen ville, med vidhållande af sitt beslut, att riksdagshuset skall förläggas på Helgeandsholmen, innan någon verkställighet följer på beslutet om *bankhusets* uppförande derstädes, låta göra en undersökning, huru vida man icke på ett annat ställe kunde uppföra en bankbyggnad, som i afseende på lämplighet och — jag tillägger — äfven med hänsyn till kostnaden skulle ställa sig fördelaktigare.

Jag anhåller om bifall till herr Fränckels reservation.

Herr Törneblad: Jag skall försöka att icke låta mitt anförande bli allt för långt. Men då det icke är mindre än tre talare, som jag har att besvara, kan jag icke gå för långt i försöket att hålla detta löfte.

Jag ber dock först att få anmärka, att det är en ledsamhet med denna fråga, som man ansett vara afgjord genom Riksdagens beslut år 1888, nemligen att den sedermera, och framför allt *utom* riksdagen varit upptagen i debatten. Medan banko- och riksgäldsfullmäktige förenade och riksdagshuskomitén å deras vägnar sysselsatt sig med utförandet af det 1888 lemnade uppdraget att låta utföra byggnadsarbeten enligt Riksdagens beslut, så hafva å andra sidan mycket starka upprifningsförsök förekommit, hvilka jag för min del, jag må nu miss-taga mig deruti eller icke, anser vida farligare än den förespeglade faran att strömmen en gång skulle göra slut på husen. Hafva vi en gång fått lusen på holmen, nog stå de der säkert. Svårare är att få dem dit. Det har gått med agitationen i denna fråga ungefär såsom

man ibland ser hända på Norrbro. Der samlas några, som stå och ifrågasatt an- titta öfver räcket utåt strömmen och se hvad som der försiggår. De stånd med upp- äro naturligtvis sakkunnige, ty de se, hvad som sker, och kunna derom förändring af bilda sig ett omdöme. Bakom dem uppstår en ring, som också ser nytt riksdags- åtskilligt af hvad som försiggår. Men den ena ringen bildas nu bakom hus m. m. den andra, till dess slutligen de sista ringarne ingenting se af hvad som är på färde der nere. Man tror sig dock ega någon aning om, att här måtte vara någon stor fara, och så är hela opinionen färdig. På samma sätt har ock i denna fråga opinionen mot husen blifvit färdig, och detta framför allt hos de ringar, som stått sist.

(Forts.)

Om man nu lugnt skall göra sig reda för frågans nuvarande ståndpunkt, skall jag gerna erkänna, det intet tvifvel råder, att de ärade motionärerna vid affattande af sina motioner utgått från högst aktningvärdade motiv och äfven från den föreställningen att, om den ens eller den andres motion vinner Riksdagens bifall, detta icke skulle leda till *upprifvande* af Riksdagens beslut. Men ett är *föreställningen*, ett annat *verkligheten*.

Jag skall nu söka lemna några bevis för hvad jag sagt. Redan klämman i herr Fränckels reservation antyder, att det är mycket svårt att conciliera föreställningen med den enkla prosaiska verkligheten, ty han säger der följande: »Min hemställan blir: att Riksdagen, med vidhållande af sitt år 1888 fattade beslut, att för inrymmande af riksdagen, riksgäldskontoret och justieombudsmansexpedition, en byggnad skall uppföras i vestra delen af Helgeandsholmen, ville uppdraga åt fullmäktige» o. s. v. Detsamma har från denna plats redan blifvit upprepadt af den talare, som nyss hade ordet. Men om man i stället sätter, hvad som egentligen skulle stå här, så skulle det lyda: »att Riksdagen, med *vidhållande* af sitt 1888 fattade beslut, hvilket genom denna hemställan blir *upprifvet*» etc., ty Riksdagens år 1888 fattade beslut var icke att endast för Riksdagen en byggnad skulle uppföras, utan att en byggnad eller rättare, om man så vill, två skulle uppföras, nemligen för *riksdagen* och *riksbanken*. Och hvarför innebär reservanternas förslag i sjelfva verket ett upprifvande af Riksdagens beslut? Jo, därför att att Riksdagens beslut, om jag icke misstager mig, då utgick från väsentligen två motiv, eller var grundadt på tvenne hufvudskäl. Innan jag säger, hvilka dessa skäl äro, vill jag förutskicka den anmärkningen, att det är påtagligt att äfven andra sätt kunna finnas att lösa denna fråga. I staden kunna ju många tomter erbjudas vare sig till Riksdagen ensam eller till riksbanken ensam eller möjligen till bådadera; det beror naturligtvis helt och hållet på, hvilka summor man för ändamålet vill anslå. Fysiskt omöjligt är det gifvetvis icke att finna andra tomter eller platser, om blott svenska Riksdagen har så mycket penningar att för ändamålet disponera, att kassan räcker till. Men frågan var naturligtvis att erhålla byggnaderna så prishilligt som möjligt. Jag erinrar dock derom, att till och med denna relativa billighet har föranledt det bekanta slagordet »millionhusen», hvilket nu tyckes vara öfvergifvet, ty man tänker numera icke så mycket på de millioner, som möjligen skulle rulla, i fall Riksdagens beslut upphäfdes.

Af de af mig antydda två skälen var *det ena* att få slut på *tvi-*

Ifrågasatt ansterna om tomt för riksdagshus och bankhus. Dessa tvister hade länge stått med upp-pågått, och jag kan endast beklaga, att den komité, som, i likhet med förande af 1883—1884 års ärade komité, hade en så stark ställning i frågan, i nytt riksdags-hus m. m. stället för att framlägga det bästa möjliga, framlade hvad jag skulle vilja kalla — uttrycket är starkt, men jag tror, att det är riktigt — det bästa omöjliga. Det är ock en händelse, som nästan ser ut som

(Forts.)

en tanke, att de tvenne ärade ledamöter, som föreslagit en *utredning* i denna fråga, om jag nu skall bruka det ordet, voro, båda två, ledamöter i komitén af år 1883—1884. Jag känner icke, hvilka meningar kunna hysas om det ansvar, man åtager sig, om man enligt Riksdagens meddelade beslut försöker att på bästa sätt utföra hvad Riksdagen har bestämt. Jag tror dock, att det ansvaret är ganska lätt att bära, ty man gör endast hvad man skall. Men hvad jag vet, är, att, om man sitter i en komité och i viss mån har i sin hand att försöka få enighet om ett beslut, då kan ansvaret möjligen kännas tungt, i händelse beslutet så utfaller, att till följd af detta, frågan måste hvila i förstone fem år på afgörandets bord, och kanske sedan blir ytterligare fördröjd. Ty, huru det än blir, icke må man väl föreställa sig, att svenska Riksdagen någonsin kommer att bygga sitt hus på Skeppsholmen.

Vidare ber jag få anmärka, att motionerna, som samtidigt framkommit, äsyftat olika ändamål, den ena att helst få bort det föreslagna riksbankshuset, den andra att helst få bort riksdagshuset. Läger man nu ihop detta och dermed sammanställer det yrkande, eller snarare den mening, som, enligt hvad jag förnummit, lär hafva framställts i Andra Kammaren, att holmen helst skulle vara fri, så kommer man i sanning till något egendomliga funderingar i afseende på det anlopp, som göres.

Sedan jag nu i korthet angifvit frågans ställning, sådan den nu är, skall jag litet taga i tu med den ärade reservantens tryckta yttrande. Det skulle väl egentligen föranleda en något vidlyftigare granskning, och det är med stor ledsnad jag afstår derifrån. Men jag skall blott upptaga några punkter.

Redan början antyder, att reservanten, likasom så många andra i denna fråga, befinner sig på en grund, som antagligen är mycket svagare än den, på hvilken husen skulle komma att hvila. Han säger nemligen: »Det slut, hvartill utskottet kommit, finner jag för min del lika litet tillfredsställande som de därför anförda grunder». Det är en ytterst intressant historisk notis, och något liknande har jag många gånger sett uttaladt i tryck från andra håll, likasom jag äfven hört det uttalas man och man emellan. Men betydelsen af sådana uttalanden beror naturligtvis på de *skäl*, som anföras. Nu säges, att man har särskildt framhållit vigten af att man skulle ha frångått Riksdagens beslut om uppförande af två skilda byggnader. För det första ber jag få anmärka, att några byggnadsritningar icke blifvit *fastställda*, och att det finnes möjlighet att utföra saken utan att göra den så kallade — för öfrigt i alla händelser obetydliga — sammanbyggnaden.

Man kan också möjligen, om man så vill och det anses lämpligt, något framflytta riksdagshuset. Men för att undvika en olägenhet derutinnan, har man velat underkasta sig — det är likväl icke defi-

nitivt afgjort — den nu omförmälda lilla olägenheten, som är så långt ifrån att strida mot Riksdagens beslut, att detta derigenom uttryckligen bekräftas. Jag vill nu icke mycket fästa mig dervid, att husen i sjelfva verket blifva skilda. De skola nemligen hafva brandmur emellan sig på de punkter, der de stöta intill hvarandra. Men jag skall fästa mig vid, att det mål, som Riksdagen uppställt, är vunnet. »Riksdagen», heter det, »anser emellertid lämpligare att den föreslagna byggnaden delas af en i Drottninggatans förlängning gående gata i två byggnader, den vestra afsedd för riksbanken och den östra för Riksdagen och dess institutioner. Ty derigenom skulle, sedan en bro blifvit slagen emellan Drottninggatan och Helgeandsholmen, öppnas en ny betydligt genande kommunikationsled från norr till staden, och riksbanken till följd deraf blifva för allmänheten mera tillgänglig.» Detta är hvad Riksdagen företrädesvis afsett med de två skilda byggnaderna, och det ändamålet är vunnet, äfven om det förslag, som nu föreligger, skulle bli utfördt.

Vidare har reservanten talat om misslyckandet af försöket att åstadkomma pristäflan. Det är dock temligen känt, att en pristäflan mera sällan lyckas föra sådant resultat med sig, att frågan genom den är slutligen löst. Men den är ett förträffligt underlag för blifvande utarbetningar och så har äfven visat sig här. Att »det första förslaget måst öfvergifvas», är icke alldeles sant. Det har endast måst ändras. Uttrycket öfvergifvas passar mycket mindre i detta sammanhang än i afseende på Riksdagens beslut, som motionärerna hafva förmenat icke skulle rubbas, om deras förslag antoges. Ty hvad har riksdagshuskomitén gjort? Den har försökt att icke förhastas sig i frågan utan göra just hvad som blifvit begärdt, så sorgfälligt som möjligt utredt och studerat den samt ytterligare granskat och pröfvat det ena förslaget efter det andra, allra helst som tid dertill förelåg. Dels skulle nemligen täffingarna ega rum, dels stallet byggas. Skulle ett upphäfvande af Riksdagens beslut om de två byggnaderna nu ske, då beklagar jag — och jag är öfvertygad att den ärade motionären i denna kammare är ense med mig derom — att detta icke skedde, innan stallet var bygd. Ty hvarför byggdes stallet? Helt enkelt för att Riksdagen skulle få tomt på Helgeandsholmen, icke för riksdagshuset utan för båda två och detta är det andra af mig antydda skälet till Riksdagens beslut. Eller tror verkligen någon ledamot af riksdagen, att den stora frågan hade gått igenom, om det blott hade varit tal om ett hus på holmen? Det var just de två samt förvärfvandet af tomt, som skulle göra slut på de hittillsvarande byggnaderna på holmen.

Hvad vidare frågan om vattenloppet beträffar, har man, såsom den ärade talaren här från denna plats nyss antydde, naturligtvis för afsigt att gå så noggrant till väga som möjligt och sätta sig i förbindelse med vederbörande myndigheter. Derom kan icke alls vara någon fråga.

Jag skall icke mycket polemisera mot den polemik, som reservanten rigtat mot riksdagshuskomitén. Den rör för öfrigt mest detaljer. Icke heller skall jag inlåta mig på någon kritik af den förste talarens anförande, ty deruti var det åtskilligt, som jag tror, att riks-

Frågasatt anständ med uppförande af nytt riksdags-hus m. m.

(Forts.)

Ifrågasatt an-
stånd med upp-
förande af
nytt riksdags-
hus m. m.

(Forts.)

andagshuskomitéen är tacksam för att ha fått höra. Der gifvas i afseende på utförandet af byggnaderna anvisningar och råd, som äro särdeles värdefulla. Jag skall dock säga några ord. Jag fäster mig nu vid uttrycket på 12:te sidan i betänkandet: »En onekligen betecknande illustration till den förmenta obehöfligheten af ytterligare utredningar!» med utropstecken, och dermed är beviset gjordt. Detta är just en proba på, huru man plägar argumentera i denna fråga. Man håller fram en mening och sätter derefter ett utropstecken. Jag skall äfven taga upp en strof på 14:de sidan, ty den ligger för bra för mig, att jag skulle neka mig det nöjet. Reservanten säger: »Att, äfven om ingen riksbanksbyggnad uppföres å vestra delen af Helgeandsholmen, en kajbyggnad derstädes är af nöden är uppenbart; men lika klart tyckes det vara, att i sådant fall för riksbanksbyggnad å annan plats finnes att tillgå ej blott brobyggnadsbeloppet 253,000 kronor, utan äfven minst hvad som beräknats åtgå för en riksbank å holmen, 658,000 kronor, eller tillsammans 911,000 kronor». Hvad nu broarna beträffar, är jag icke så alldeles öfvertygad, att den ärade reservanten skulle känna sig synnerligen tacksam, om Stockholms stad gick miste om denna fördel, därför att blott riksdagshuset byggdes på holmen. Derom vill jag dock icke tvista med honom. Det säkra är emellertid, att, om riksbankshuset icke uppföres på Helgeandsholmen, måste det uppföras på ett annat ställe, och hvar helst detta sker, skall huset kosta något. Således kan kostnaden för sjelfva huset icke besparas derigenom att detta ej förlägges på holmen.

Jag får just nu det meddelandet, att Andra Kammaren bifallit utskottets förslag, och vid sådant förhållande lär det icke vara af intresse att vidare här diskutera om saken.

Jag vill blott anmärka, att frågan om riksbankens förläggande på dess gamla ställe var äfven framställd af 1883—1884 års komité. Förslaget vore väl *möjligt* att genomföra och det skulle äfven bli mycket billigare. Men jag har sett de ritningar, som då förelägo, och jag kan tryggt förklara att de voro för ändamålet komplett odugliga.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter detta anförande hördes rop på proposition.

Friherre Leijonhufvud, Broder Abraham: Jag vill till att börja med yttra några ord angående uttrycket »skilda byggnaderna». Såsom ordförande i det sammansatta utskottet år 1888 är det jag, som formulerat detta uttryck — »*skilda byggnader*». Förhållandet var, att dessa orden »skilda byggnader» måste begagnas för att beteckna en motsats till det förut påtänkta sammanförandet i en byggnad af både riksdags- och bankhus och gatas dragande emellan dem. Men att dessa byggnaders fullständiga skilsmessa skulle anses vara hufvudsaken, det kan jag icke förstå. Det var åtminstone icke tal derom i det utskott, som jag nyss nämnde och ej heller vid öfverläggningarna och besluten i kamrarna. Det är först på senare tider, som man funnit rätt på detta uttryck, som man vill begagna till motiv för det förra beslutets upprifvande därför, att de båda skilda byggnaderna beröra hvarandra med några få fot vid norra och södra ändarne. Att denna

korta sammanbyggnad skulle hafva föreslagits, emedan man annars icke skulle fått tillräckligt utrymme, såsom man förmenar, är deremot ett fullkomligt misstag. Ty om man tager bort de begge delarne af riksdagshusbyggnaden, som gå öfver Drottninggatan, så finnes der ett tillräckligt utrymme qvar i alla fall uti de flera tusende kvadratfot, som riksdagshusets ritning upptager öfver programmet, om ock anordningarna inom hus derigenom blefvo sämre. Det vore äfven lätt att maka fram huset och öka dess bredd, men detta vore, enligt min tanke, synnerligen olämpligt ur estetisk synpunkt. Då jag formulerade detta så bevingade uttryck, »tvenne skilda byggnader», tänkte jag redan på, att det vore nödvändigt att i arkitektoniskt hänseende se till, att dessa byggnader icke skulle skrika emot hvarandra, utan de måste harmoniera den ena med den andra. De måste hafva samma stil och utifrån presentera sig som ett helt. Jag tänkte mig att det skulle gå an, i harmoni med det utkast till fasad, som då förefans, att förena byggnaderna med en öppen pelargång. Denna idé måste emellertid öfvergifvas, då förslaget till riksdagshusbyggnad närmare utarbetades. I stället föreslog intendenten Zettervall denna förening mellan byggnaderna genom de små öfver Drottninggatan uppförda flyglarne, hvarigenom vinnes, att båda byggnaderna bilda ett helt för ögat. Detta är, ur arkitektonisk synpunkt, af så god verkan, att herr Zettervall icke vill uppoffra denna plan. Skulle man nu taga bort bankbyggnaden, blefve det nödvändigt, att den långa fasaden af riksdagshusets vestra sida, som består uteslutande af fönster, finge en annan utstyrel. Den finge då upplösas i vissa partier, som bildade olika grupper, och en sådan anordning i värdig stil skulle ej obetydligt öka byggnadens kostnad.

Den förste talaren sade, att när man har att utföra två betydande monumentala byggnader, böra de placeras hvar och en på sitt håll, ty detta skulle blifva till större prydnad för staden. Men då böra båda husen läggas så, att de verkligen blifva monumentala och te sig till sin fulla fördel, de måste då hafva en fin arkitektur och hvar för sig ligga på en fri och öppen plats, der de kunde presentera sig i all sin glans. Men att finna sådana platser utan att behöfva betala allt för enorma summor för deras förvärfvande och beredande — det är svårigheten! Under de 10 år frågan stått på dagordningen har man ej lyckats finna några andra och bättre än Helgeandsholmen — och det nu i dessa dagar framlagda förslaget att förlägga riksdagshuset på Skeppsholmen lärer ej vinna mycket sympati inom riksdagen, oberäknadt att en byggnad der blefve mycket dyrare.

Man har vidare sagt, att strömmen skulle vara farlig för grunden. Men, mine herrar, strömmen kommer icke åt sjelfva grunden, ty utanför huset går en gata om 20 fots bredd och i denna gatas yttre kant ligger kajen, som tager emot strömmen alldeles som öfverallt vid Stockholms stränder. Någon ätning på grunden till sjelfva byggnaden kommer således icke i fråga. Jag skulle hafva mycket att säga i anledning af herr Adelskölds anförande. Det var mycket deri, som jag erkänner och äfven går in på, men i åtskilliga saker var hans utgångspunkt oriktig. Jag vill dock icke nu upptaga kammarens tid dermed.

Ifrågasatt anstånd med uppförande af nytt riksdagshus m. m.
(Forts.)

Ifrågasatt an-
stånd med upp-
förande af
nytt riksdags-
hus m. m.
(Forts.)

Beträffande regleringen af Mälarens vattenstånd är detta en stor och viktig fråga, som man sammanblandat med den nu föreliggande, hvilket dock, enligt min tanke, icke alls är nödvändigt. Den lilla utfyllning, som kommer att ega rum rätt vester ut på Helgeandsholmen. har med Mälarens vattenaflopp intet mera att göra än den utfyllning Stockholms stad nu gör på Riddarholmens vestra strand. För icke länge sedan hölls ett sammanträde emellan strandegarne vid Mälaren, deruti jag deltog. Der beslöts att afsända en skrivelse till fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, med anhållan att de måtte se till, att ingen orätt skedde strandegarne, och såsom intresserad i saken kunde jag instämma i deras begäran, så mycket mera som enligt min uppfattning strandegarne aldrig kunna blifva lidande på Helgeandsholmens reglering, utan tvärt om genom densamma kunde hoppas stor fördel. Den utfyllning, som skulle ifrågakomma på sydvestra delen af holmen, har man sagt, kommer att förändra och minska vattenafloppet från Mälaren genom stallkanalen. Jag tror, för min del, icke att denna utfyllning kommer att minska afloppet. Jag tror tvärt om, att stranden kan få en annan form, som bättre befördrar vattnets aflopp och borttager den bakström som nu vid högvatten uppstår vid den nu varande jernbrou öfver stallkanalen. Men äfven om man antager att afloppet i stallkanalen vid högvatten blefve något mindre, så kan ej blott detta med störta lätthet återvinnas på norra sidan, utau derjemte tillfälle beredas att efter behag öka afloppet. Det har riktigt anmärkts, att, om man borttager hela det i strömmen framskjutande hörnet på norra sidan af Helgeandsholmen, hvarom flera gånger varit på tal, så blefve Mälarens aflopp allt för stort och sjön fölle ut för hastigt, hvaremot uppsjö, som redan nu eger rum nära $\frac{1}{3}$ af året, skulle förekomma allt för ofta. Derför torde det rättaste vara att endast bortskära en del af nämnda utskjutande norra hörn, till den utsträckning sakkunnige vederbörande föreskrifva. Denna bortskärning kan ske på olika sätt och till den storlek man önskar, utan att på minsta sätt komma i delo med byggnaderna på holmen. Ingenting hindrar att draga den öfre kajmurens krön parallelt eller nära parallelt med norra kajmuren, och sedan behandla det utanför varande norra krönet så som man finner lämpligt. Man kan öka afloppet genom att afskära detta krön vertikalt på yttre sidan och der taga tum för tum just så mycket man anser nödvändigt. Men då det är fullkomligt riktigt, som herr Adelsköld sade, att då man vill reglera ett aflopp för flöden vid högvatten, det är rättare att anordna ett bredt och grundt aflopp än ett smalare och djupare, så torde man i nu ifrågavarande fall snarare kanske böra gå en annan väg, och i stället afschakta det ifrågavarande norra hörnet horisontalt, så att det vid lågvatten ej ökar afloppet, men så att vattnet vid högvatten kan flöda öfver hela eller en del af grundet, hvars yta i så fall bör beläggas med huggna granitblock. Blir det åter enligt första alternativet afskuret vertikalt på yttre änden, så kan man omgifva den återstående delen med en låg mur och plantera grundet med buskar och växter. Med ett ord! Vederbörande kunna handtera detta aflopp som de behaga, bibehålla det alldeles lika stort eller öka det gradvis till huru stor grad de anse för regleringen af Mälaren nödigt. Herr Adelsköld talade mot de å modellen befintliga något stora bro-

fästena, som förminska arean af strömmens genomskärning vid nya ^{Ifrågasatt an-}bron i Drottninggataförlängning. Denna broritning är emellertid ^{stånd med upp-}endast ett utkast, uppgjort på en enskild ledamots begäran af Bergsunds verkstad, och jag har gjort samma anmärkning som herr Adelsköld. Men någon svårighet att göra bron några fot längre kan ej ^{förande af} finnas och då försvinna de sagda utskjutande brofästena, så som jag ^{nytt riksdags-}äfvén önskar. ^{hus m. m.}

(Forts.)

Det lägsta vattenafloppet är dels vid sjelfva Norrbro och dels något nordligare midt för det omtalade norra hörnet af Helgeandsholmen. Kommande från Mälaren stöter vattenmassan emot hörnet utanför Bondeska palatset, svänger derifrån söderut och törnar emot den framspringande delen af Helgeandsholmen och svänger derifrån ut igen och rusar öfver hela ytan. Men genom den rigtning det sålunda får går det mindre vatten genom det södra hvalfvet af Norrbro än genom det mellersta och det norra, enär stömmen drager mera vatten åt den norra än åt den södra sidan, såsom hvar och en kan se, då det är stark ström. Vid lågvatten märkes deremot just ingen olikhet.

Frågan om eganderätten till vattnet skall jag icke här beröra. Äro stadsfullmäktige ej ovilliga, möter den saken inga svårigheter; är förhållandet motsatsen, så kan anledning till tvist alltid uppsökas.

Herr Adelsköld hade dessutom åtskilliga anmärkningar att framställa emot vissa detaljer af förslaget. Dessa detaljer äro dock af den beskaffenhet, att Riksdagens 350 ledamöter väl icke kunna företaga deras granskning. Vid ett byggnadsföretag af den omfattning som det nu ifrågavarande uppgöres först ett allmänt utkast, hvarefter man beräknar de belöpande kostnaderna så noga ske kan och derefter uppgöras ritningarna i större skala uti en rit- och byggnadsbyrå, som måste fortsätta sina arbeten under hela den tid företaget räcker. Vid de närmare utarbetningarna i större skala af dessa byggnadsritningar blifva de största utkasterna underkastade ny och noggrann granskning, och vanligen förekommer dervid en eller annan förändring, som ju antagligen äfvén blir en förbättring. Äfvén jag gjorde vid de uppgjorda förslagen ett par anmärkningar, men hyser intet tvifvel att i den mån de befinnas berättigade skola de blifva afhjelpade under arbetets gång. Vidare anmärktes att ljusgårdarne äro så små. Deras storlek är

540—690—245—300—

550—800—225—390 qv.-fot.

Men från dem hentas ej ljus till annat än korridorer, ty alla rum få ljus från yttersidorna och kamrarnes salar från taket. De äro endast lufttrummor. De äro i alla fall ej mindre än i flertalet utländska parlamentshus, efter hvad mig blifvit meddeladt, för att ej tala om parlamentshuset i London, som lär vara särdeles illa lottadt.

I likhet med en föregående talare vill jag påminna om, att byggnadsnämndens mening varit, att, så snart ritningarna blifvit färdiga, underställa dessa riksgäldsfullmäktiges granskning, äfvensom att låta väg- och vattenbyggnadsstyrelsen afgifva utlåtande öfver hvad som rör vattenförhållandena. Till stadens myndigheter skulle dessutom hänskjutas de frågor, som beröra stadens rätt. Det har icke varit meningen att på något sätt träda deras rätt för nära.

Att arkitekterna icke äro sams, det är något, som man icke bör

*Ifrågasatt an-
stånd med upp-
förande af
nytt riksdags-
hus m. m.
(Forts.)*

undra på. Det är väl sällan som herrar artister äro eniga. De hafva hvar och en sina förtjenster, men någon enighet dem emellan har man icke hört talas om. Det sågo vi senast, då frågan var om fria konsternas akademi och dess nya hus.

Stockholmsboarnes intresse går ut på att att få allting så vackert och väl gjort som möjligt. Beträffande Helgeandsholmen borde denna enligt deras önskan helst vara fri — men stadsfullmäktige inse nog, att detta skulle blifva för dyrt, och därför vilja de icke vara med om att betala denna lyx. För min del vore jag rädd för en plan, som gjorde Helgeandsholmen till en öppen planterad plats, med sitt oundgängliga schweizeri. Förr var Strömparterren ett hyggligt ställe, dit man gerna gick för att njuta af friska luften och vattnets plaskande. Men nu är det förvandladt till ett otrefligt ställe, som gerna kunde vara borta. Det vore stor skada, om holmens vestra del skulle dela samma öde.

Hvad kostnaden för de nya byggnaderna angår, visa de gjorda öfverslagen att de anvisade summorna böra kunna räcka till, der man ej vill nedläggga allt för mycket på en luxuös utstyrsel.

Under nuvarande förhållanden har jag intet annat att göra än att yrka bifall till utskottets förslag.

Ropen på proposition försnyades.

Friherre von Kræmer: Jag förmodar herrarne icke hafva observerat, att jag icke på länge tagit herrarnes tid och tålmod i anspråk? Det torde därför vara mig tillåtet, att derom påminna, på det att herrarne måtte benäget ursäkta, att jag anhåller få yttra några ord i denna fråga, helst jag vid så många tillfällen förut visat mig hysa lifligt intresse för den samma. I alla fall torde herrarne hafva så mycket minne af mina föregående yttranden, att min gamla vana att icke vara lång icke fallit i glömska? — Jag skulle gerna hafva kastat en blick på frågan i en något större utsträckning, men den långt framskridna tiden och herrarnes berättigade otålighet förmå mig genast att derifrån afstå. Jag hade visserligen velat t. ex. påpeka, att knappast i någon stad i Europa finnes ett byggnadsläge jemförligt i skönhet med planet uppe på krönet af Skeppsholmen, och när en gång hufvudstaden vuxit så, att den bredt sig öfver närliggande delar af Djurgården, kommer det äfven att blifva ganska centralt. Men jag afstår från att vidare behandla detta, helst herr Törnebladh nyss gått i borgen för att Riksdagen aldrig kommer att bygga der, så att det icke är värdt att tala om den saken!

Det som här närmast är i fråga är egentligen trenne hufvudsakliga skäl, som man både förr och nu uppställer mot hvarje ändringsförslag angående Helgeandsholmens bebyggande. Det första af dessa alltid hörda skäl är, att, såsom det på latin heter, det vore periculum in mora; »vi måste ju för dess hellre hafva ett nytt riksdagshus, ty vi få redan nu icke rum här, och ledamotsantalet i Riksdagen växer hastigt; här är icke värdt att tala om undersökning eller utredning af lämpligaste platsen; vi måste framför allt hafva det *nu*». Jag ber då få påpeka, hvad jag icke erinrar mig under diskussionen hafva blifvit nämndt, att Riksdagen för sin del antagit konstitutionsutskottets be-

tänkande n:o 1 om begränsning af riksdagsmännens antal till ungefär Ifrågasatt an-
det nuvarande eller så att denna kammare finge ett par ledamöter ständ med upp-
mer och den andra förminskades med ett par, och då antagligen blifvit slut förande af
kommer att vinna regeringens sanktion, är det första skälet om det nytt riksdags-
överhängande behöfvat, den stora brådskan, fullkomligt undanröjdt. hus m. m.

(Forts.)

Den andra invändningen, som man alltid möter, är: »skola vi då aldrig få slut på denna evinnerliga riksdags- och bankfråga? Vi trodde», tillägger man vanligen, »att det nu sist, 1888, verkligen blifvit slut derpå och att man till sist fått den frågan ur lifvet». Men, mine herrar, om den död, som då gafs åt denna fråga, var hvad på bibliskt språk heter »en ond bråddöd», och om det nu skulle visa sig, att det blott var en skendöd, så vore det ju icke så illa, om man kunde underkasta patienten en ny behandling för att vinna ett bättre slut än det, som genom den föregående behandlingen vans.

»Men», säger man för det tredje, »derför fordras att rifva upp ett Riksdagens beslut.» Här har förut friherre af Ugglas påpekat att det visserligen icke är reservanten och de med honom öfverensstämmande, som rifva upp Riksdagens beslut; det är redan på förhand gjordt, ty det heter i Riksdagens skrifvelse af 1888, att Riksdagen »anser emellertid lämpligare, att den föreslagna byggnaden delas af en i Drottninggatan förlängning gående gata i två byggnader, den vestra afsedd för riksbanken och den östra för Riksdagen och dess öfriga institutioner. Ty derigenom skulle, sedan en bro blifvit slagen mellan Drottninggatan och Helgeandsholmen, öppnas en ny betydligt genande kommunikationsled från norr till staden och riksbanken till följd deraf blifva för allmänheten mer tillgänglig». Nu föreslår man dock att slå hvalf öfver Drottninggatan och derigenom sammanbinda båda byggnaderna. Den föregående talaren på stockholmsbänken sade, att detta icke innebure ett upprifvande af riksdagsbeslutet, ty Drottninggatan framginge i alla fall mellan de båda husen. Olyckligtvis slutade han sin uppläsning just på samma ställe som äfven jag nu. Förmodligen gjorde han det till tidens vinnande och således i god afsigt. Emellertid var det olyckligt; ty om han hade läst blott två rader till, hade han funnit att der står: »genom en sådan anordning blefve riksbankshuset också mer isolerad och således för möjlig eldfara från riksdagshuset mer skyddadt». Riksdagens i beslutet uttalade önskan, att byggnaden måtte delas i två, af-såg således icke blott att få Drottninggatan framdragen, utan hade äfven det särskildt uttalade skälet att förebygga eldfara från riksdags-huset. Man kan väl icke tänka sig något lämpligare sätt att, i händelse eldsvåda skulle uppstå i riksdagshuset, leda elden öfver, än genom dessa öfverbyggda hvalf. Jag vill icke ens skämtsamt påpeka, att man dessutom i byggnaderna öfver hvalfven förlagt så eldfångda lokaler som statsutskottets och bevillningsutskottets sessionsrum. Det är som om man der, åtminstone psykiskt taget, förlagt två krutmagasin.

Emellertid för detta mig in på förslaget i sig sjelft, och jag tror det kan karakteriseras med ett enda kraftfullt ord: *trångmål*. Trångmål genomgår hela förslaget; tränga är lokalerna i båda husen; trångmål hafva fullmäktige haft för att uppfylla Riksdagens beslut och ändock kringgå det. Trångmål är det genomgående motivet i hittills synliga planer och ritningar. Den föregående talaren, friherre Leijon-

Ifrågasatt anständer med uppförande af nytt riksdagshus m. m.
(Forts.)

hufvud, talade om de s. k. »ljusgårdarne» och påstod, att de, såsom de vore föreslagna, icke vore för små. Jag ber herrarne ett ögonblick i tankarne förflytta sig till en nära belägen lokal, tidningsrummet här ute. Huru många kvadratfot tro herrarne detta innehåller? Icke fullt 600 kvadratfot. Dessa ljusgårdar hålla enligt förslaget i medeltal en area af 480 kvadratfot hvar och en, och de äro således till och med mindre än det nämnda rummet! Och dessa små gårdar ligga nere i djupet mellan fyra våningars husväggar! Jag fruktar att icke mycket ljus i saken skall komma från sådana »ljusgårdar», jag fruktar till och med att från dem skola uppstiga föga sunda idéer. Kunde emellertid banken, såsom reservanten önskar, flyttas någon annanstädes, skulle riksdagshuset erhålla mer utrymme, och till följd deraf dessa och andra riksdagshus-trångmålets olägenheter till största delen förebyggas.

Hvad banken angår, så har den skaffat sig tillräckligare utrymme — på pålar! En stor del af banken, eller åtminstone hvad man afser att blifva den banken närmast omgifvande marken, hvilar på det som nu är vatten. Det skulle ju möjligen kunna inträffa, att någon del af riksbanken »satte sig», som man säger, och att således en mycket allvarsam »baisse» af dess valutor uppstode, med andra ord, att en del af banken rasade i sjön. Det är må hända lätt sinnigt att här tala om sådana saker, men blott för ett ögonblick! Nyligen, erinrar jag mig, stod i den engelska skämttidningen »Punch» en ritning med anledning af sjöolyckor, som träffat den engelska flottan, af hvilken en mängd fartyg gått till botten; ritningen framställde lorderna i amiralitetet, som iklädda dykaredrägter krafade sig upp på stranden, sedan de nere på hafsbotten »inspekterat engelska flottan». Tänk om bankofullmäktige en vacker dag skulle få ikläda sig den nämnda dräkten för att leta rätt på den metalliska kassan m. m. af bankens valutor i Norrström!

Jag återkommer till byggnaderna: dessa hvalf hafva framkallats af nödvändigheten af att bereda riksdagen större utrymme, men enligt mitt förmenande icke blott medföra de olägenheten att riksdagsbeslutet om byggnadernas särskiljande brytes; de äro äfven i mitt tycke mycket fula. Förmodligen har till herrarne alla liksom till mig utdelats ett prydligt inbundet häfte innehållande afbildningar af förlagsritningar till riksdags- och bankhus? En af dessa föreställer passagen mellan husen, sedd från norr. Man ser der gafveln af riksdagshuset med dess fyra våningar och sammanbygdt dermed det icke fullt så höga bankhuset. Just inunder skarven synes det lilla hvalfvet, men man har icke på denna, såsom på ritningar, föreställande hotell o. d. byggnader, satt dit några ekipager; gatan är tom, med undantag af tre stora hundar, som med uppkorrade svansar och, som det tycks, under vildt skällande rusa fram mot det ofvannämnda hvalfvet — och jag tycker de hafva rätt!

Men jag vill allvarsamt behandla en allvarsam sak. Jag undrar om, i fall man i franska nationalförsamlingen skulle väcka förslag att lägga ett parlamentshus i Champs Elysées, och staden Paris skulle opinera sig deremot; eller om man i Berlin föreslog att lägga en dylik byggnad Under den Linden eller på någon annan känd promenadplats, och staden Berlin skulle gifva sin motsatta åsigt till känna, jag undrar,

säger jag, om icke i begge fallen ländernas respektive representationer<sup>Ifrågasatt an-
skulle taga hänsyn till hufvudstadens tillkännagifna tanke om saken?<sup>ständ med upp-
Nå väl, känd sak är så godt som vittnad, och hvar och en vet, att förändring af
Stockholm står, så att säga, »som en man» emot detta Helgeands-
holmens belamrande med de tvenne enorma rikshbyggnaderna. Männe<sup>nytt riksdags-
hus m. m.</sup>
det, under sådana undantagsförhållanden, är så förskräckligt farligt att
gå ifrån den allmänna regeln att icke uppriva ett riksdagsbeslut, helst,
såsom redan blifvit påpekadt, detta redan är upprifvet? Jag tror det
icke. Då förhållandena äro så exceptionella som här, borde Riksdagen
äfvén förfara på ett undantagssätt. Men, säger man, då Andra Kam-
maren redan afgjort frågan, så är det icke värdt att vidare tala derom,
men jag påminner om, att den är en af dem, som afgöras genom ge-
mensamma voteringar. Vore Första Kammaren således i detta fall
enig, skulle dess åsigt, understödd af de 81 i Andra Kammaren för
reservationen afgifna rösterna, kunna göra sig gällande.</sup></sup>

(Forts.)

Som sagdt, jag skulle helst hafva önskat en genomgående revision af det hela, en undersökning, utsträckt öfver alla belägenheter i Stockholm, med ifrågasatt möjlighet att flytta så väl den ena som den andra byggnaden, men under kritiska förhållanden bör man begränsa sig och icke splittra små krafter. Det är därför med hänvisning både till detta och till mina förra uttalanden i frågan som jag instämmer i herr Fränkels reservation och till densamma anhåller om bifall.

Äfvén detta anförande efterföljdes af rop på proposition.

Herr Nyström: Jag kan alltför väl förstå, att kammarens intresse numera är ringa att höra något i denna fråga efter det besked vi fått från Andra Kammaren. Jag skulle således anse det som min ovilkorliga skyldighet att stryka mitt namn och icke upptaga kammarens tid, om det vore så, att denna fråga, med det beslut, som redan fattats af Andra Kammaren, och sannolikt äfvén om några ögonblick kommer att fattas här, för alltid vore förskaffad ur världen. Men så är det icke, och så kommer det icke att bli. Min öfvertygelse är, att, huru än kammaren beslutar, skall den uppgjorda planen visa sig omöjlig och falla på sin egen inre motsägelse. Antingen kammaren nu beslutar ja eller nej, så kommer frågan upp en eller två gånger till. Denna gång hafva arkitekterna sagt sitt ord. Man har anmärkt, att detta ord må vara giltigt och att arkitekterna sannolikt hafva rätt i sin opposition, men så länge icke kostnadsberäkningar finnas, så länge vi icke veta hvad vi få i stället, är det fåfångt att tala om bättre anläggning och bättre planer. Nå väl, efter arkitekterna denna gång blir det nästa gång finansmännen, som komma att taga frågan om hand och framlägga sina beräkningar, hvad nu beslutade plan skulle komma att kosta och hvad andra och bättre planer skulle kosta, och då har man bemött de väsentligaste anmärkningar, som mot revisionskräven kunna uppstå.

Jag medgifver, att de hafva rätt, som säga, att man icke kunnat framlägga någon annan kostnadsberäkning och framför allt icke en kostnadsberäkning, som förtjenar att läggas till grund för ett ändradt

*Ifrågasatt an-
stånd med upp-
förande af
nytt riksdags-
hus m. m.*

(Forts.)

beslut, men det är ju icke en ändring man begär, endast en pröfning, och hvad som brister i kostnadsberäkningar kan en annan gång fyllas, när frågan å nyo kommer upp. Om så är, skall målet ingalunda nu afskrifvas, och torde herrarne icke förundra sig öfver, att vi, förslaget bestämda motståndare, ända in i sista stunden påminna om de anmärkingar, som mot den nuvarande planen kunna göras. Jag skall naturligtvis icke begå den ogrannlagenheten att gå in på detaljer, om jag ock tror dem vara bevisande. Blott det vill jag säga, att de af herrarne, som voro i tillfälle att för halfannat år sedan gå upp och se den exposition af hithörande ritningar, som då fans tillgänglig här i Stockholm, stodo inför en underlig syn. Man såg, huru talangfulla arkitekter bemödat sig på alla både tänkbara och otänkbara sätt att lösa ett problem, som var och förblef olösligt, nemligen att sammanställa de båda byggnaderna med sin mellanliggande gata eller mellanliggande prång, ty det är det rigtige ordet. Nå väl, sedan man fått den saken rätt tydlig för sig, sedan man af denna exposition fått det intryck, att saken var omöjlig — och något annat intryck kunde man icke få — måste man afstå från en sak, som visade sig omöjlig. Så skedde också ganska riktigt, och hvad man då afstod från *det var verkställigheten af Riksdagens beslut*. Det var då detta upprifvande faktiskt skedde, om hvilket nu så mycket talas. Man bör därför icke tala om, att det skulle ske *nu*, då det redan skett på grund af sakens egen nödvändighet. Och jag ser intet ondt i det. I politiska frågor är det en annan sak. Men i tekniska och ekonomiska frågor, då man vid utförandet finner sig stå inför svårigheter och orimligheter, att *då* icke vilja ändra utan envist fasthålla vid ett fattadt beslut, det är icke karaktersfasthet, det är oförstånd. Hvad skulle man säga om en person, som i egen sak och medan tid vore vägrade att ändra en byggnad, som visat sig oändamålsenlig och olämplig och som sade: ja, detta må vara sant, men här ska' skåpet stå? *Skåpet* ja, det är just rätta ordet. Man fick i alla fall lof att vidtaga ändringar. Sedan man en gång affägsnat sig från Riksdagens beslut, började man trefva. Först sammanbyggde man båda husen. Af kamelen med två pucker blef en dromedar med endast en men därför icke vackrare. Man tänke sig blott byggnadens utseende såsom den ter sig, sedd från Vasabron. Sedan trefvade man i afseende på inredningen. Så försökte man med tillsatser efter professor Meldahls påminnelser. Sedan trefvade man efter nya utfyllningar för riksbankens lokaler. Och under allt detta trefvande, som ännu fortgår, vet man icke hvarken hvad man skall bygga eller hvad kostnaden skall blifva. Det första framgår af utskottets bekännelse på sidan 7, det andra af en bekännelse på annat ställe, och ehuru man icke vet, hvad man skall bygga eller hvad det skall kosta, vägrar man ändå att inhemta upplysning om detta nya, som man nödvändigt måste inlåta sig på. Man nödgas öfvergifva det gamla beslutet och fatta ett nytt, men man vet icke, hurudant detta skall blifva eller hvilka kostnader detta skall medföra. Och ändå säger man nej till dem, som tillstyrka, att man skall inhemta upplysningar från sakkunnigt folk, från arkitekter och ingenjörer, från konstakademien. Det vill man icke, trots det man ser, att man är inne på något alldeles nytt.

Under sådana förhållanden kan jag icke finna, att Riksdagen ^{ifrågasatt an-} handlar klokt, om den fastslår detta nya och opröfvade, som yppats ^{stånd med upp-} vid de undersökningar, som anstälts af de fullmäktige, som nu hafva ^{förande af} saken om hand. Men det är icke nog med detta. Härtill kommer en ^{nytt riksdags-} mängd nya omständigheter såsom beträffande eganderätten till mar- ^{hus m. m.} ken, vattenafloppet, grundens beskaffenhet m. m., som icke blifvit pröfvade, och ändå vill man ingenting göra i den rigtning motionärerna påyrkat. Allt tyckes tala för behovet af en utredning, som skall visa de förträffliga möjligheter som finnas, möjligheter, som icke skola vara på långt när så dyra som den omöjlighet, som — för att begagna en föregående talares uttryck — man nu vill *slå fast*.

Jag skall icke gå in i detaljer. Men det finnes åtskilliga varnande exempel i Stockholms byggnadshistoria på hvad som sker, då man icke tillräckligt pröfvar ett viktigt beslut. Der står till exempel nationalmuseets byggnad, och bibliotekshuset i Humlegården talar ett varnande språk. Det skulle synas besynnerligt, om nuvarande generation utan undersökning skulle fatta beslut i denna sak och sålunda bringa till stånd ett verk, som kommande generationer skola önska ogjordt.

Herr Tamm, Hugo: Jag skall icke ingå i detaljer. För mig står frågan helt enkelt så, att Riksdagen känt och erkänt behovet af att få nya hus för riksdag och riksbank samt beslutat, att dessa skulle på Helgeandsholmen förläggas. *Det* innefattar kärnan af Riksdagens beslut. När det sedan gälde utförandet af detta beslut, använde Riksdagen det enda organ för sin förvaltande verksamhet, som Riksdagen eger, nemligen fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret. Riksdagens beslut står således för mig hvarken såsom ett erkännande af den eller den ritningen eller såsom någonting annat än helt enkelt det, att behovet af dessa husbyggnader på Helgeandsholmen skulle fullgöras af *fullmäktige* i de båda kontoren, därför att Riksdagen och dess 400 ledamöter väl är den sämsta korporation, vare sig ur estetisk eller andra synpunkter, att bedöma en byggnadsfråga.

Huru svårt det är att komma sams, visar enligt min uppfattning de båda motionärernas förslag, ty snart sagdt i ingen punkt stämma de fullt öfverens mer än deri, att saken borde hänskjutas till de fria konsternas akademi. Huru välbetänkt detta skulle vara hemställer jag till kammaren, då vi se, att de, som hafva rösträtt i akademien, äro först dess förste hedersledamöter Hans Maj:t Konungen, Hennes Maj:t Drottningen, D.D. K.K. H.H. Kronprinsen och Kronprinsessan samt Hertigen af Nerike, så 12 personer, som till följd sina *uppföringar* för de sköna konsterna ansetts värdiga att nämnas till hedersledamöter, vidare 50 ledamöter, deraf endast 10 arkitekter men 19 målare, kopparstickare, medaljgravörer m. fl. Att man till en så sammansatt korporation skulle hänskjuta frågan, är som sagts den enda punkt, hvari jag funnit de båda motionärerna vara öfverens. Huru skall då en fråga, sådan som denna kunna afgöras af Riksdagen och i sina detaljer underkastas dess pröfning. Jag tror, att utskottet i detta fall riktigt förfarit, då det hållit på kärnpunkten i beslutet och uttalat, att om svårigheter möta, hafva *fullmäktige* att komma in med anmälan

(Forts.)

Ifrågasatt an-derom, och då får Riksdagen taga ärendet under förnyad ompröfning, stånd med upp- men icke på grund af motionärernas obestyrkta farhågor eller andra förande af husskott. Jag yrkar bifall till utskottets förslag. nytt riksdags- hus m. m.

(Forts.)

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på nu förevarande utlåtande yrkats dels att hvad utskottet deri hemställt skulle bifallas, dels ock, af herr *Fränckel*, att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla hans vid utlåtandet fogade reservation.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående förbud för barn att nattetid idka viss försäljning m. m.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande n:o 10, i anledning af väckta motioner, åsyftande förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kammaren; samt

statsutskottets utlåtanden och memorial:

n:o 5 a, angående två anslag under riksstatens fjerde hufvudtitel;

n:o 8 a, angående en till regleringen af utgifterna under riksstatens sjunde hufvudtitel hörande fråga;

n:o 55, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående anslag för anläggning af en bibana från norra stambanan vid Mellansel till Örnsköldsvik;

n:o 56, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående godkännande af en med staden Göteborg träffad öfverenskommelse i fråga om dess inqvarteringssskyldighet, äfvensom rörande anslag till ett nytt kasernetablissemment derstädes m. m.;

n:o 57, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående godtgörelse till fanjunkaren vid kongl. Vestgöta-Dals regemente Oscar Theodor Bäfverfeldt och hans maka Maria Fernanda Benedicta Bäfverfeldt, född Nielsen, för den förlust de genom förre svenske och norske generalkonsuln i Genève A. M. von Schæcks tillskyndande lidit;

n:o 58, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen, angående godkännande af uppgjort förslag i fråga om uppförande vid Lunds hospital för Malmöhus läns räkning af en vårdanstalt för sinnessjuke; samt

n:o 59, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut angående en i statsutskottets memorial n:o 52 föreslagen voteringsproposition.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Falk, Helmer*, från och med den 6 i denna månad till riksdagens slut.

Kammaren åtskildes kl. 3.35 e. m.

In fidem

A. von Krusenstjerna.
